

Draaiboek Effectief samenwerken

Vera Hermes
343192

03-06-2019

Draaiboek Effectief samenwerken

Auteur: Vera Hermes

Studentnummer: 343192

E-mailadres: v.hermes@st.hanze.nl

Bachelor scriptie

Opleiding: Toegepaste Psychologie

Academie voor Sociale Studies

Organisatie: Hanzehogeschool Groningen

Eerste begeleider: M. Wolhuis- Stiger

Tweede begeleider: Sytske Buwalda

Opdrachtgever: Hanzehogeschool Groningen,
Elise Westerkamp

Afstudeerperiode: februari tot en met juni 2018

Groningen, 3 juni 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Les 1 Samenwerken; hoe doe je dat?	5
2.1 Lesplan	5
2.2 Voorbereiding docent	6
2.3 Programma	7
3. Les 2 Verbondenheid	15
3.1 Lesplan	15
3.2 Voorbereiding docent	16
3.3 Programma	17
4. Les 3 Communiceren	22
4.1 Lesplan	22
4.2 Voorbereiding docent	23
4.3 Programma	24
5. Les 4 Kwaliteiten	31
5.1 Lesplan	31
5.2 Voorbereiding docent	32
5.3 Programma	33
6. Les 5 Groepsrollen	38
6.1 Lesplan	38
6.2 Voorbereiding docent	39
6.3 Programma	40
7. Les 6 Conflicten	44
7.1 Lesplan	44
7.2 Voorbereiding docent	45
7.3 Programma	46
8. Les 7 Creatief denken	51
8.1 Lesplan	51
8.2 Voorbereiding docent	52
8.3 Programma	53
9. Les 7 Eigen invulling	58
9.1 Lesplan	58
9.2 Voorbereiding docent	59

9.3 Programma	60
Literatuurlijst	62
Bijlage 1. Theorie online technieken	63
Bijlage 2: Instructie Google Drive aanmaken	65
Bijlage 3 Samenwerkingscontract	66
Bijlage 4. Stellingen over de streep	73
Bijlage 5. kindertekeningen	74
Bijlage 6. Feedbackregels	77
Bijlage 7. Theorie feedback ontvangen	82
Bijlage 8. Theorie kernkwadranten	83
Bijlage 9. Kernkwadrant	86
Bijlage 10. Observatieformulier Heliumstick.....	87
Bijlage 11 Belbin rollen	88
Bijlage 12. Progressiegericht conflicthantering.....	90
Bijlage 13. COCD box	91

1. Inleiding

Dit is het draaiboek voor de serie trainingen Effectief samenwerken, onderdeel van de cursus Kijken, vragen en onderzoeken. Het draaiboek is samengesteld vanuit de behoeftes van docenten Kijken, vragen en onderzoeken, propedeusecoaches, eerste en tweede jaar studenten. Dit is te lezen in de bijbehorende verantwoording "Samenwerkingsvaardigheden voor de startende student".

In de hele serie trainingen wordt aan de eindterm gewerkt, het overkoepelde leerdoel:

Na de serie trainingen kan een student de aangeleerde inzichten en vaardigheden op het gebied van samenwerken toepassen binnen huidige projectgroep.

Binnen het draaiboek is de ruimte om na les twee thema's om te wisselen. Wanneer bijvoorbeeld behoefte bij de studenten is aan conflicthantering kan dit thema eerder in het programma worden geschoven. Daarnaast is het mogelijk om in les 7 een vrije invulling te geven. Aangeraden wordt om in de afsluiting van les 6 te vragen waar de studenten behoefte aan hebben. In dit het vaste thema creatief denken, of iets anders?

2. Les 1 Samenwerken; hoe doe je dat?

2.1 Lesplan

Tijdsduur (80 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	-
10 min.	Bouwen met zijn allen!	De studenten beginnen op een speelse manier met samenwerken.	Energizer	Zak spekjes Lange saté prikkers Prijs
10 min.	Mijn waarden	Na de training hebben studenten inzicht in eigen waarden binnen het samenwerken en die van groepsleden.	Oriëntatie op de leerstof	Post its Flap over
15 min.	Maar hoe?!	Na de training kunnen studenten gezamenlijk progressiegericht groepsdoelen formuleren.	Presentatie van de leerstof, oefening	Papier
10 min.	Online samenwerken	Na de training hebben studenten nagedacht wat ze belangrijk vinden binnen een digitale samenwerking door middel van stellingen.	Oriëntatie op de leerstof	-
15 min.	Online samenwerken	Na de training hebben studenten inzicht in de voor- en nadelen van Whatsapp en Google Drive. Na de training kunnen studenten gezamenlijk aan het product werken via Google Drive.	Presentatie van de leerstof	Bijlage 1 Bijlage 2
10 min	Samenwerkingscontract	Na de training kunnen studenten gezamenlijke afspraken maken die worden opgenomen in het samenwerkingscontract.	Oefening	Bijlage 3 (gemaild/ Blackboard)
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	-

2.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Zak spekjes
- ☐ Lange saté prikkers
- ☐ Prijs (bijvoorbeeld nieuwe zak spekjes)
- ☐ Papier
- ☐ Post its

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over
- ☐ Stoelen en tafels voor alle studenten, opstelling waarbij projectleden bij elkaar kunnen zitten

Voorbereiding docent

- ☐ Bijlage 3. Samenwerkingscontract voor de les mailen naar de studenten of op Blackboard plaatsen (ze moeten online toegang hebben).
- ☐ De theorie over progressiegericht doelen doornemen (Onderdeel 3: Maar hoe?!)
- ☐ De theorie over digitale technieken doornemen (Bijlage 1. Theorie online technieken)
- ☐ De instructie van Google Drive aanmaken doorlezen (Bijlage 2. Instructie Google Drive aanmaken). Zorg dat je bekend met de instructies en het programma door het zelf een keer uit te voeren
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

2.3 Programma

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	• De docent heet iedereen welkom. • Vraagt naar ervaringen omtrent samenwerken, waar denken ze aan? • Vraagt naar verwachtingen over de training, wat hopen ze te leren? • Licht het doel van de serie trainingen toe: Het vak Effectief Samenwerken is opgezet met als doel de basis voor de competentie Professioneel Werken te leggen. Het dient ter ondersteuning van het project K-V-O en voor de projecten in het vervolg van de studie. Daarnaast zal het Effectief Samenwerken ook later in de beroepspraktijk aan bod komen. Elke training staat er een ander thema op het programma in het kader van samenwerken. • De docent licht het lesprogramma toe en koppelt terug naar genoemde verwachtingen • Benoemt de werkwijze van een training en de gezamenlijke verantwoordelijkheid: Een training is een lesvorm waarbij vaardigheden aangeleerd worden. Dit houdt in dat de rol van de trainer minimaal is en die van de cursist maximaal. Er wordt dus veel activiteit van de student verwacht en veel initiatief. Bij een training ligt de input van de les in veel gevallen bij de cursist. Juiste vaardigheden toepassen in de praktijk is vaak lastiger dan men denkt. Vaardigheden onder de knie krijgen vraagt veel training en oefening. In deze cursus ga je daarmee aan de slag. • Vragen wat de studenten belangrijk vinden in de lessen. Denk aan veiligheid, op tijd komen, omgaan met telefoons etc. • De docent licht de leerdoelen van de les toe. • Geeft aan dat er geld beschikbaar is voor een uitje met je projectgroep. Dit is geen verplichting maar moedigen we wel aan.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 1: Energizer; Bouwen met zijn allen!
Tijd	10 minuten
Doel	De studenten beginnen op een speelse manier met samenwerken.
Materiaal	Zak spekjes, lange saté prikkers en iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch o.i.d..) Prijs (bijvoorbeeld nieuwe zak spekjes)
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Verdeel de spekjes en saté prikkers over de tafels van de projectgroepen. • Leg de opdracht uit: • Per projectgroep gaan jullie een zo hoog mogelijke toren bouwen van de materialen die op tafel liggen in 8 minuten. • Dit wordt een soort meting, in de laatste les doen we dit weer en kijken we wat het resultaat is. • De toren moet zelf kunnen blijven staan. • Na 4 minuten krijgen jullie extra instructies. • Benoem het doel van dit onderdeel • Laat de studenten de opdracht uitvoeren • Na 4 minuten laat je de deelnemers weten dat ze de laatste 5 minuten maar met één hand mogen werken. Andere hand wordt achter de rug gehouden. De groep die heeft gewonnen ontvangt een prijs
Evalueren	Bespreek dit onderdeel: • Hoe vonden jullie het gaan? • Wat ging er goed? (waarom) en wat ging er minder (waarom)? • Wat vonden jullie van deze oefening? • Maak foto's van de torens om te laten zien in les 7

Onderwerp	Onderdeel 2: Mijn waarden
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben studenten inzicht in eigen waarden binnen het samenwerken en die van groepsleden.
Motivatie	Door eerst inzichtelijk te krijgen wat individuele waardes zijn kunnen studenten deze gebruiken om de gezamenlijke waardes binnen de groep te bepalen. Dit draagt bij aan het gezamenlijke doel van de studenten
Materiaal	Flap over opgedeeld in vakken met het projectnaam bij elk vak Post-its
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Leg de opdracht uit: • Jullie krijgen 1 minuut de tijd om een woord te bedenken; een waarde. Dit woord vat samen wat jij belangrijk vindt in de samenwerking met jouw projectgenoten (het woord samenwerken mag niet). • Dit woord zet je op een post-it en plak je op de flap over bij jou projectgroep. • Benoem het doel van dit onderdeel (eventueel motivatie). • Laat de studenten de opdracht uitvoeren • Wanneer iedereen klaar is krijgen de studenten nog 4 min. de tijd om binnen het projectgroep een top 3 van de waardes te maken. Extra opletten docent: • Bewaak de veiligheid: alle antwoorden zijn goed • Observeer of studenten moeite hebben met de opdracht, indien dit gebeurt help ze bij vragen/ moeilijkheden • Bewaak de tijd goed. • Vraag verschillende deelnemers om hun mening. • Tijdens de oefening observeren (en eventueel aanzetten tot) of iedereen actief meedoet en het gewenste gedrag vertoont. • Vraag in de evaluatie genoeg door om zo het leerdoel te testen.
Evalueren	Bespreek dit onderdeel: • Wat wordt er bedoelt met woorden op de post-its? • Wat zijn de overeenkomsten binnen projectgroepen? • Tot welke top 3 zijn de projectgroepen gekomen?

Onderwerp	Onderdeel 3: Maar hoe?!
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten gezamenlijk progressiegerichte groepsdoelen formuleren.
Motivatie	Door een gezamenlijke doel te formuleren voelen studenten zich betrokken, ontstaat er wederzijdse afhankelijkheid en voorkomt het belangenconflicten.
Theorie	Visser, C. (2018). <i>Is SMART progressiegericht?</i> Geraadpleegd op 28 mei 2019 van https://progressiegerichtwerken.nl/is-smart-progressiegericht/ Schlundt Bodien, G. (z.j.). <i>SMART doelen: is dat progressiegericht?</i> Geraadpleegd op 28 mei 2019 van https://progressiegerichtwerken.com/wp-content/uploads/2014/03/SMART-en-progressiegericht-doelen.pdf
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Docent vraagt wat de studenten al weten over progressiegerichte doelen. • Docent legt theorie progressiegerichte doelen uit: Het creëren van een groepsdoel draagt bij aan de betrokkenheid in de groep, iedereen werkt aan het zelfde doel. Om dit doel concreet te maken gaan we werken met progressiegerichte doelen. Deze worden gekenmerkt door zijn dynamische karakter. Het doel kan zich gedurende het project steeds blijven aanscherpen, ontwikkelen en veranderen; en dus ook jullie project (verslag). Van belang is dat het proces naar het doel toe wordt besproken. Hierin staan vragen centraal zoals: • Hoe zou je willen dat het wordt? • Waaraan merk je dat het doel is bereikt? • Wat levert dat je op? • Waaraan zou je docent merken dat het doel is bereikt? Naast het formuleren van het proces is het van belang dat het positief geformuleerd wordt en zo specifiek mogelijk. • Leg de opdracht uit: • Binnen het projectgroep gaan jullie gezamenlijk een progressiegericht doel formuleren en schrijven dit op papier. • Wat willen jullie samen bereiken? Kunnen hierbij gebruik maken van de waardes, hoe kan je dit al groepsdoel bereiken? • Benoem het doel van dit onderdeel (eventueel de motivatie) • Laat de studenten de opdracht uitvoeren
Evalueren	• Bespreek van alle projectgroepen de groepsdoelen

Onderwerp	Onderdeel 4: Online samenwerken
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben studenten nagedacht wat ze belangrijk vinden binnen een digitale samenwerking door middel van stellingen.
Motivatie	Er zijn (en ontstaan) steeds meer digitale technieken die het samenwerken ondersteunen. Om hier goed op in te spelen is het van belang dat de studenten bekend zijn met deze technieken.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	Ruimte in het lokaal voor beweging. Iedereen staat
Instructie & verloop	• Noem het doel van het onderdeel (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Ik noem straks een aantal stellingen op. Wanneer je het eens bent met de stelling ga je rechts staan, oneens is links in het lokaal. • Stelling 1: Het lijkt mij goed om WhatsApp te gebruiken bij het samenwerken. • Stelling 2: Ik vind het belangrijk dat ik stukken wat iemand anders heeft gemaakt altijd in kan lezen en hier feedback op kan geven. • Stelling 3: Ik vind het bij samenwerken belangrijk dat ik de andere projectleden snel kan bereiken. • Stelling 4: Het lijkt mij handig om tegelijk in een document te kunnen werken. • Stelling 5: Ik mis nog een handige manier van online samenwerken binnen het project.
Evalueren	• Probeer de discussie op gang te brengen over de bovenstaande stellingen. • Waar staat iemand, waar staan de andere projectleden (rechts of links) en waarom? • Vraag naar ervaringen van studenten. Vertel vanuit je eigen ervaring als docent. Denk hierbij aan zaken zoals: Studenten moeten leren samenwerken en dit houdt dus in dat ze ook regelmatig op school moeten samen komen om af te stemmen, te overleggen, elkaars werk te lezen.

Onderwerp	Onderdeel 5: Online samenwerken
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training hebben studenten inzicht in de voor- en nadelen van Whatsapp en Google Drive. Na de training kunnen studenten gezamenlijk aan het product werken via Google Drive.
Motivatie	Er zijn (en ontstaan) steeds meer digitale technieken die het samenwerken ondersteunen. Om hier goed op in te spelen is het van belang dat de studenten bekend zijn met deze technieken en de voor- en nadelen ervan. Het is aan de studenten om een keuze te maken en op welke manier zij deze technieken gebruiken bij het samenwerken.
Materiaal	Bijlage 1. Theorie online technieken Bijlage 2. Instructie Google Drive aanmaken
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	• Vraag aan de studenten met welke digitale technieken (die de samenwerking ondersteunen) zij bekend zijn en wat de ervaringen hierin zijn. • Schrijf op de flap over de genoemde technieken. • Benoem het doel van het onderdeel • Behandel de theorie over een aantal technieken (bijlage 1) • Vraag naar voor- en nadelen van WhatsApp en schrijf deze op, vul aan met eigen ervaring • Vraag naar voor- en nadelen van Google Drive en schrijf deze op, vul aan met eigen ervaring • Bespreek welke invloed deze technieken hebben op het samenwerken. • Geef aan dat het goed is om met je projectgroep af te stemmen welke technieken jullie gaan gebruiken en op welke manier. • Wanneer de studenten niet bekend zijn met Google Drive laat je dit zien via de PowerPoint. • Studenten kunnen de website bezoeken: https://drive.google.com/ of de app downloaden. • De docent geeft de instructie (bijlage 2) • Na de instructie maken de studenten een account aan en vormen ze een groep op Google Drive.
Evalueren	• Vraag de studenten naar hun mening over Google Drive en of ze het gaan gebruiken binnen het project.

Onderwerp	Onderdeel 6: Samenwerkingscontract
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten gezamenlijke afspraken maken die worden opgenomen in het samenwerkingscontract.
Motivatie	Om bewustwording van het nut van een samenwerkingscontract voor zowel de persoon als de groep te stimuleren.
Materiaal	Bijlage 3. Samenwerkingscontract, mailen naar de studenten of plaatsen op Blackboard
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van het onderdeel • Vraag aan de studenten wat het nut is van een samenwerkingscontract • Vertel eigen ervaringen: Wanneer is het samenwerkingscontract nuttig gebleken? Hoe is het samenwerkingscontract gebruikt? • Het samenwerkingscontract wordt ingeleverd bij de docent (zelf afspraken over maken) • Leg de opdracht uit: • Jullie gaan gezamenlijk als projectgroep deze les een begin maken aan het samenwerkingscontract. Dit doen jullie in Google Drive door het samenwerkingsbestand (bijlage 3) (op Blackboard of de mail) toe te voegen aan jullie groep. Zo kunnen je er gezamenlijk aan werken. • Ga met elkaar na wat jullie belangrijk vinden en hoe jullie het samenwerkingscontract vorm geven. Hierin kunnen de besproken waardes en digitale technieken opgenomen worden.
Evalueren	Bespreek na op: • Wat heeft het jullie opgeleverd?

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.

Instructie & verloop	• Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Gaan jullie iets toepassen in de praktijk? Wat? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

3. Les 2 Verbondenheid

3.1 Lesplan

Tijdsduur (65 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
15 min.	Successen delen	Na de training kunnen studenten successen gericht op het project delen met groepsleden	Energizer	-
10 min.	Over de streep	Na de training hebben studenten elkaar beter leren kennen door zichzelf open te stellen.	Oriëntatie op de leerstof	Bijlage 4. Extra: tape of touw
5 min.	Theorie	Na de training hebben de studenten inzicht in het doel van verbondenheid	Presentatie van de leerstof	-
15 min.	Blind vertrouwen	Na de training voelen de studenten meer vertrouwen binnen het projectgroep.	Oefening	Blinddoeken.
10 min	Complimenten rug	Na de training ervaren de studenten meer verbondenheid binnen het projectgroep	Energizer	Papier Plakband
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	-

3.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Post its
- ☐ Blinddoeken/ theedoeken (voor de helft van het aantal studenten)
- ☐ Plakband

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)
- ☐ Bijlage 4. Over de streep stellingen uitgeprint

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over
- ☐ Extra: tape of touw om een lijn te creëren op de grond (kan ook een denkbeeldige lijn)

Voorbereiding docent

- ☐ De theorie over verbondenheid doornemen (Onderdeel 3: Theorie)
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

3.3 Programma

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer heet iedereen welkom. • De trainer licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 1: Successen delen
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten successen gericht op het project delen met groepsleden
Motivatie	Het delen van successen binnen de groep draagt bij aan de motivatie van groepsleden voor het project.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie). • Leg de opdracht uit: • Binnen het projectgroep deelt iedereen om de buurt een of meerdere successen binnen het project van de afgelopen weken. • Wat is opgevallen dat goed ging, hebben jullie een uitdaging of een probleem kunnen oplossen? Ook kleine successen mogen gedeeld worden.
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe was het om deze oefening te doen? • Hoe voelde het om de successen te horen?

Onderwerp	Onderdeel 2: Over de streep
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben studenten elkaar beter leren kennen door zichzelf open te stellen.
Motivatie	Het open stellen naar groepsleden verhoogt de verbondenheid binnen een groep.
Materiaal	Bijlage 4 Extra: tape of touw voor de lijn (kan ook een denkbeeldige lijn)
Opstelling	Ruimte in het lokaal om te bewegen. Studenten staan allemaal aan een kant achter het (denkbeeldige) touw.
Instructie & verloop	• Leg de opdracht uit: • Om elkaar nog beter te leren kennen gaan we de oefening over de streep doen. • Benoem het doel van het onderdeel • Ik zal een aantal stellingen voorlezen (Bijlage 4). Wanneer je jezelf erin herkend mag je over de streep stappen naar de overkant. • Belangrijk hierin is dat je voor jezelf je eigen grenzen bepaald, wil je iets niet delen met de groep dan hoeft dit niet. • De docent leest de stellingen een voor een voor op bijlage 4 en doet zelf ook mee aan de oefening. • Belangrijk is om de veiligheid binnen de groep in te schatten, op deze wijze kies je de stellingen uit (ze hoeven dus niet allemaal). Je kunt bij stellingen stil staan door studenten te vragen meer te vertellen, doe dit ook alleen is de veiligheid ernaar is. Om de veiligheid te verhogen kan je zelf beginnen met een stelling toe te lichten wanneer je over de streep stapt, voordat je een student vraagt.
Evalueren	Bespreek na op: • Wat vonden jullie van deze oefening? • Wat voelde je erbij? • Wat maakte het lastig? • Wat was er makkelijk?

Onderwerp	Onderdeel 3: Theorie
Tijd	5 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van verbondenheid
Theorie	Johnson, D.W. & Johnson, F.P. (2011). <i>Groepsdynamica</i> . Amsterdam: Pearson Benelux B.V.
Motivatie	Wanneer studenten inzichtelijk krijgen wat het belang is van verbondenheid binnen een groep wordt het doel en daarmee het nut ook onderbouwt.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	De docent koppelt de theorie aan bovenstaande oefening. - Na de evaluatie vraagt de docent wat de studenten verstaan onder verbondenheid en of ze dit belangrijk vinden binnen een projectgroep - Sluit bij de genoemde punten aan met de theorie: Binnen een groep is de verbondenheid erg belangrijk, door verbondenheid wordt het makkelijker om effectief samen te werken. Je durft open tegen elkaar te zijn, bent betrokken met elkaar, hebt wat voor elkaar over en accepteert elkaar. Maar dit kan alleen plaats vinden wanneer projectleden elkaar vertrouwen, dit vertrouwen is op te bouwen door de genoemde punten. Het heeft een wederzijds effect op elkaar. - Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie).
Evalueren	Bespreek na op: - Zijn er situaties in jullie projectgroep waarin verbondenheid belangrijk is? - Als dit niet goed verloopt, wat heeft dit voor negatieve invloeden binnen een groep? - Hoe ziet het eruit als dit wel goed gaat?

Onderwerp	Onderdeel 4: Blind vertrouwen
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training voelen de studenten meer vertrouwen binnen het projectgroep.
Motivatie	Het onderlinge vertrouwen van groepsleden verhoogt de verbondenheid binnen een groep. Het werkt tevens ook andersom.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	Ruimte in de zaal, iedereen staat bij eigen projectgroep.
Instructie & verloop	- Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie). - Leg de opdracht uit: Oefening 1: - Iedereen neemt verspreid plaats in de ruimte en doet zijn ogen dicht. Concentreer je op de omgeving. Je mag voorzichtig door de ruimte lopen zonder ergens tegenaan te botsen. Wanneer je je

	heel goed focust voel je wanneer iemand in de buurt is. Laat de studenten even ervaren hoe dit is. Oefening 2: - Binnen de projectgroepen worden duo's gevormd, waarbij een iemand geblinddoekt wordt zodat hij/zij niks meer kan zien. De geblinddoekte wordt begeleid door de ruimte zonder ergens tegen te botsen. Na een paar minuten wisselen de rollen om. Oefening 3: - Vorm met het projectgroep een kring. Een iemand gaat geblinddoekt in het midden staan. Hij/zij laat zich rustig in de armen van de projectleden vallen. Door de kring wordt de geblinddoekte telkens weer naar de andere kant van de cirkel geduwd, er ontstaat een wiegeffect. Als dit goed gaat kan het tempo worden opgevoerd. Na een paar minuten worden de rollen gewisseld.
Evalueren	Bespreek na op: - Hoe was het om verantwoordelijk te zijn voor de ander? - Hoe was het om te leiden/geleid te worden? - Wanneer voelde je twijfel? Wat heb je toen gedaan, heb je je eigen grenzen goed bewaakt en aangegeven? - Hoe heb je je als individu gevoeld, wat gebeurde er in de groep

Onderwerp	Onderdeel 5: Complimenten rug
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training ervaren de studenten meer verbondenheid binnen het projectgroep
Motivatie	Het accepteren van groepsleden verhoogt de verbondenheid. Daarnaast draagt een positieve zelfevaluatie bij aan de motivatie voor het project.
Materiaal	A4 papier Plakband
Opstelling	Iedereen staat in een kring
Instructie & verloop	- Leg de opdracht uit: - Iedereen krijgt een vel papier op zijn rug geplakt - Nu gaan we bij elkaar op de papieren complimenten schrijven. Dit kan gaan over wat jou vandaag is opgevallen aan diegene, waar je bewondering voor hebt etc. - Iedereen schrijft bij iedereen een compliment, maar het mogen er ook meerdere zijn. - Laat de studenten de opdracht uitvoeren (doe zelf ook mee) - Nadat iedereen klaar is met het schrijven van complimenten of 8 minuten

	om zijn gaat iedereen weer in een kring staan. • Noem het mooiste compliment dat op je papier staat.

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.
Instructie & verloop	• Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Gaan jullie iets toepassen in de praktijk? Wat? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Geef huiswerk voor de volgende keer: Doorlezen van bijlage 6 Feedbackregels en 7 feedback ontvangen Na de training ervaren de studenten meer verbondenheid binnen de projectgroep • • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.
Evalueren	Besprek na op: • Hoe voelt het om de complimenten te lezen?

4. Les 3 Communiceren

4.1 Lesplan

Tijdsduur (70 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
5 min.	Verhalen verteller	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.	Energizer	.
5 min.	Kindertekening	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van luisteren	Oriëntatie op de leerstof	Bijlage 5
5 min.	Theorie	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van luisteren	Presentatie van de leerstof	-
10 min.	Kindertekening	Na de training kunnen studenten selectieve luistervaardigheden toepassen in een projectgroep	Oefening	Bijlage 5
10 min.	Feedback verkennen	Na de training ervaren de studenten de moeilijkheden binnen het geven en krijgen van feedback	Oriëntatie op de leerstof	Papier
10 min.	Theorie	Na de training hebben de studenten inzicht in de feedbackregels	Presentatie van de leerstof	Bijlage 6 Bijlage 7
15 min.	Feedback speeddaten	Na de training kunnen de studenten door middel van de feedbackregels feedback geven Na de training kunnen de studenten door middel van de feedbackregels feedback ontvangen	Oefening	Papier
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	

4.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Bijlage 5 meerdere malen uitgeprint (per duo twee tekeningen)

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over

Voorbereiding docent

- ☐ Bijlage 6 en 7 naar studenten mailen voor aanvang van de les of zetten op Blackboard (huiswerk)
- ☐ De theorie over luisteren doornemen (onderdeel 3)
- ☐ De theorie over feedback doornemen (Bijlage 6 en 7)
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

4.3 Programma

Onderwerp	Onderdeel 1: Energizer; De verteller
Tijd	5 minuten
Doel	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	Studenten en docent staan in een kring
Instructie & verloop	Leg de opdracht uit: • We gaan samen een verhaal vertellen wat over van alles kan gaan. Dit gaan we doen doordat een iemand een zin maakt en de volgende verder gaat met de zin. • Iedereen verteld zo een zin die aansluit op het verhaal. • We gaan met de klok mee. • Laat de studenten de opdracht uitvoeren (doe zelf ook mee) • Begin zelf met een zin of vraag of een student een leuke begin zin heeft. Noem na de oefening het doel.
Evalueren	Bespreek dit onderdeel: • Wat vonden jullie van deze oefening? • Wat maakte het lastig? • Wat was er makkelijk

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer sluit aan op het doel van de voorgaande oefening en licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 2: Kindertekening
Tijd	5 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van luisteren
Motivatie	Dat goed luisteren belangrijk is voor een samenwerking, klinkt erg logisch. Toch is vaak 'niet goed luisteren' het probleem wanneer het niet goed gaat binnen een projectgroep. Hierom is het van belang om wel stil te staan bij wat luisteren inhoudt.
Materiaal	Kindertekeningen (bijlage 5)
Opstelling	Paren van stoelen met de rugleuning tegen elkaar aan (gelijk aan het aantal studenten)
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie). • Leg de opdracht uit: • Laat binnen de projectgroepen duo's vormen en de stoelen draaien zodat het duo met de ruggen tegen elkaar aan zit. • Persoon 1 krijgt een kindertekening voor zich welke de ander niet mag zien (bijlage 5) en persoon 2 krijgt een wit papier • Persoon 1 krijgt nu 3 minuten de tijd om persoon 2 precies uit te leggen hoe de kindertekening eruit ziet: Om de tekening zo goed mogelijk na te tekenen is een duidelijke uitleg van belang, maar zeker ook luisteren! • Persoon 2 is tenslotte degene die het resultaat op papier moet zetten zonder daarbij te praten. • Wanneer de 3 minuten om zijn, mogen de studenten stoppen. Belangrijk is dat de tekeningen nog niet aan elkaar worden laten zien. Dat komt nog aanbod.
Evalueren	Besprek na op: • Hoe vonden personen 2 het om aan de hand van luisteren een tekening te maken?

Onderwerp	Onderdeel 3: Theorie luisteren
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van luisteren
Motivatie	Dat goed luisteren belangrijk is voor een samenwerking, klinkt erg logisch. Toch is vaak 'niet goed luisteren' het probleem wanneer het niet goed gaat binnen een projectgroep. Hierom is het van belang om wel stil te staan bij wat luisteren inhoudt.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	De docent koppelt de theorie aan bovenstaande oefening. • Na de evaluatie vraagt de docent wat de studenten verstaan onder luisteren en of ze dit belangrijk vinden. • Sluit bij de genoemde punten aan met de theorie:

	Luisteren is van essentieel belang voor een goede samenwerking. Wanneer er binnen een groep niet goed naar elkaar geluisterd wordt, dan kan het voorkomen dat men belangrijke informatie mist, mensen zich niet gehoord voelen en geïrriteerd raken, onenigheden ontstaan of zelf volledige ruzies. Allerlei voorbeeldsituaties die niet bevorderlijk zijn voor samenwerken. Actief luisteren schept juist orde, zet mensen aan het denken, zorgt voor nieuwe inzichten en ideeën, en door te luisteren voelen anderen zich sneller gewaardeerd. Dit moet je binnen een groep voor elkaar zien te krijgen, om zo effectief te samenwerken. Onder luisteren vallen verschillende dingen: • Belangstelling tonen: wanneer iemand praat, luister je actief naar diegene; • Nodig degene die aan het woord is uit om meer te vertellen wanneer iets nog niet duidelijk is; (Bovenstaande oefening kon lastig zijn doordat je als luisteraar niet kon doorvragen) • Laat iemand uitpraten en val niet in de rede (zoals: 'ja, maar...' of 'dat doet me denken aan' en vervolgens van onderwerp te veranderen) . Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie).
Evalueren	Bespreek na op: • Zijn er situaties in jullie projectgroep waarin luisteren belangrijk is? • Als dit niet goed verloopt, wat heeft dit voor negatieve invloeden binnen een groep? • Hoe ziet het eruit als dit wel goed gaat?

Onderwerp	Onderdeel 4: Kindertekening
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten selectieve luistervaardigheden toepassen in een projectgroep
Motivatie	Dat goed luisteren belangrijk is voor een samenwerking, klinkt erg logisch. Toch is vaak 'niet goed luisteren' het probleem wanneer het niet goed gaat binnen een projectgroep. Hierom is het van belang om wel stil te staan bij wat luisteren inhoudt.
Materiaal	Kindertekeningen (Bijlage 5)
Opstelling	Paren van stoelen met de rugleuning tegen elkaar aan (gelijk aan het aantal studenten)
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie). • Leg de opdracht uit: • Jullie gaan de vorige oefening herhalen, maar de luisteraars maken deze keer gebruik van de theorie. • Dezelfde duo's gaan weer op de stoelen zitten met de ruggen tegen elkaar aan. • Persoon 1 krijgt een nieuwe kindertekening voor zich welke de ander niet mag zien (bijlage 5) en persoon 2 krijgt een wit papier (personen mogen wisselen in welke rol ze spelen) • Persoon 1 krijgt nu 5 minuten de tijd om persoon 2 precies uit te leggen hoe de kindertekening eruit ziet. • Persoon 2 is tenslotte degene die het resultaat op papier moet zetten. • Wanneer de 5 minuten om zijn, mogen de studenten stoppen. , de duo's bespreken kort met elkaar de gemaakte tekening in vergelijking met het origineel. • Vervolgens wordt de tekening uit de voorafgaande oefening bekeken en vergeleken met het origineel
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe was het om de luistervaardigheden in te zetten? • Wat was het resultaat? • Zijn er verschillen tussen tekening 1 en tekening 2? • Wat maakt dat deze verschillen er zijn? • Wanneer en hoe zou je dit kunnen inzetten binnen het projectgroep?

Onderwerp	Onderdeel 5: Feedback verkennen
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training ervaren de studenten de moeilijkheden binnen het geven en krijgen van feedback
Motivatie	Feedback gegeven op een effectieve wijze bevordert de communicatie in de groep. Groepsleden kunnen kritisch naar elkaar kijken en dit verwoorden zonder dat hier een conflict in ontstaat.
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten en docent staan in een kring
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Jullie hebben vast wel eens feedback aan elkaar gegeven of gekregen. Misschien kon het werk wat je had geleverd beter volgens anderen, was iemand eens te laat of had iemand een goede bijdrage geleverd. • Iedereen schrijft op een papiertje de feedback op die hij/zij wel eens heeft gehad. Dit mag feedback zijn die je als prettig hebt ervaren, maar ook feedback wat je vervelend vond om te krijgen. Zet dit zo neer alsof iemand het tegen je zegt, bijvoorbeeld: "Je bent nu alweer te laat voor deze bijeenkomst, we hebben allemaal op je moeten wachten. Dus voortaan kom je op tijd. Afsproken? Afsproken!" • Per papier één feedback, deze vouw je vervolgens dicht. Meerdere papiertjes mag. Wanneer niet iedereen iets heeft kunnen verzinnen maakt dit niks uit, als er maar minimaal vier papiertjes liggen. • Ga in een kring staan, iedereen gooit zijn papiertje opgevouwen in het midden. • Een student mag nu een papiertje pakken en deze voorlezen aan een student in de kring. Dit leest hij zo voor of de feedback op de student is gericht. De gegeven feedback wordt kort besproken door middel van de evaluatie vragen. Bespreek minimaal 4 papiertjes (afhankelijk van de tijd) Zorg dat er tenminste een feedback naar voren kwam die duidelijk onprettig was.
Evalueren	Bespreek na op: • Wat vond je van de gekregen feedback? Wat doet dat met je? • Wat was hier prettig geweest? • Doe je iets met de feedback als het zo wordt gegeven?

Onderwerp	Onderdeel 6: Theorie feedback
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in de feedbackregels
Motivatie	Feedback gegeven op een effectieve wijze bevordert de communicatie in de groep. Groepsleden kunnen kritisch naar elkaar kijken en dit verwoorden zonder dat hier een conflict in ontstaat.
Materiaal	Bijlage 6. Feedbackregels Bijlage 7. Feedback ontvangen
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	De docent sluit aan op de genoemde evaluatie van voorgaande oefening. (feedback kan verschillend worden ontvangen afhankelijk van de manier hoe het gebracht wordt, dit kan nog wel eens lastig zijn.) • Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie). • De docent vraagt wat het nut van feedback geven is? • De docent vraagt wat de feedback regels inhouden en sluit hierop aan met de theorie uit bijlage 6. • Welke regels zijn terug gekomen in voorgaande oefening? • Het begint met feedback geven, maar de ontvanger speelt ook een grote rol. Hoe kan iemand feedback het beste ontvangen? • Sluit hierop aan met de theorie uit bijlage 7.
Evalueren	Besprek na op: • Zijn er situaties in jullie projectgroep waarin feedback geven belangrijk is? • Als dit niet goed verloopt, wat heeft dit voor negatieve invloeden binnen een groep? • Hoe ziet het eruit als dit wel goed gaat?

Onderwerp	Onderdeel 7: Feedback speeddaten
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training kunnen de studenten door middel van de feedbackregels feedback geven Na de training kunnen de studenten door middel van de feedbackregels feedback ontvangen
Motivatie	Feedback gegeven op een effectieve wijze bevordert de communicatie in de groep. Groepsleden kunnen kritisch naar elkaar kijken en dit verwoorden zonder dat hier een conflict in ontstaat.
Materiaal	n.v.t.

Opstelling	Binnen het projectgroep vormen studenten twee rijen (staand of op een stoel zonder tafel) tegenover elkaar.
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie). • Leg de opdracht uit: • Jullie gaan binnen je projectgroep speeddaten. Tijdens deze speeddate geven jullie elkaar feedback. • Jullie krijgen 5 minuten de tijd om voor de rij projectleden tegenover je een tip en een top te formuleren op basis van de feedbackregels. • Hoe gaat het in de groep en wat wil je teruggeven over het gedrag van de andere wat je de afgelopen week gezien hebt? Wat is je opgevallen aan het gedrag van de ander tot nu toe? Waar ben je van onder de indruk en waar kan de ander zich in verbeteren? • Na deze 5 minuten gaan jullie in rondes van 1 minuut de feedback geven. • De docent houdt bij wanneer de 1 minuut voorbij is en laat dit weten, d.m.v. toeter/alarm. • Na de 1 minuut schuift een student naar de andere kant van dezelfde rij, zodat iedereen tegenover een nieuw iemand zit. • Wanneer iedereen op de beginpositie staat is de oefening klaar.
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe was het om via deze wijze feedback te geven? • Hoe was het om de feedback te ontvangen? • Wat was er anders in vergelijking met de oefening hiervoor? • Hoe kun je dit toepassen binnen je eigen projectgroep?

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.
Instructie & verloop	• Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Gaan jullie iets toepassen in de praktijk? Wat? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

5. Les 4 Kwaliteiten

5.1 Lesplan

Tijdsduur (70 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
5 min.	2 talenten 1 leugen	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.	Energizer	.
10 min.	Flap-over	Na de training hebben de studenten inzicht in eigen kwaliteiten	Oriëntatie	Flap over of grote vellen papier Plakband
10 min.	Theorie	Na de training hebben de studenten inzicht in kernkwadranten	Presentatie van de leerstof	Bijlage 8 Papier
15 min.	Kernkwadrant	Na de training hebben de studenten inzicht in eigen kernkwadrant	Oefening	Bijlage 9 Papier
10 min	Reis naar Amerika	Na de training kunnen studenten eigen kernkwadrant toepassen in complexe doelen	Oriëntatie, Presentatie van de leerstof	Papier
10 min.	Koppeling eigen project	Na de training kunnen studenten eigen kernkwadrant toepassen binnen de projectgroep	Evaluatie en toetsing	Papier
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	

5.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Flap over of grote vellen papier
- ☐ Plakband
- ☐ Bijlage 9 uitgeprint naar aantal studenten

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over

Voorbereiding docent

- ☐ De theorie over Kernkwadranten doornemen (Bijlage 8)
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

5.3 Programma

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer heet iedereen welkom. • De trainer licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 1: Energizer; 2 talenten, 1 leugen
Tijd	5 minuten
Doel	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.
Materiaal	Papier
Opstelling	Projectleden staan in een kring
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Iedereen bedenkt voor zichzelf twee talenten en een leugen. • Deze talenten kunnen iets zijn waar jij complimenten van andere over krijgt, wat je leuk vindt, blij van wordt om te doen. Je kwaliteiten. • Deze zet je op een papiertje en houd je voor jezelf. • Vervolgens deel je met je projectleden wat je opgeschreven hebt, zij gaan de leugen raden.
Evalueren	Bespreek na op: • Wat vonden jullie van deze oefening? • Wat maakte het lastig? • Wat was er makkelijk?

Onderwerp	Onderdeel 2: Flap-over
Tijd	10 minuten
Doel	• Na de training hebben de studenten inzicht in eigen kwaliteiten
Motivatie	Studenten kunnen door inzicht te krijgen in eigen kwaliteiten deze beter inzetten en tot uiting laten komen in een projectgroep
Materiaal	Grote vellen papier (voor alle studenten één) Tape/plakband

Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	• Leg de opdracht uit: • Jullie gaan straks op een papier al je kwaliteiten opschrijven die je bezit. Dus waarvoor word je om hulp gevraagd, wat gaat je gemakkelijk af en wat vind je leuk om te doen? Het is niet arrogant om deze dingen van jezelf op te schrijven, dit kan je juist helpen om ze in te zetten. • Als je klaar bent met het opschrijven mag je je papier met je naam erop ophangen aan de muur in het lokaal. • Je gaat vervolgens bij de papieren van projectleden langs en vult deze aan met kwaliteiten die jij hebt gezien. Waar heb jij bewondering voor, wat vind je knap dat dit projectlid doet? • Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie)
Evalueren	Bespreek na op: • Wat vonden jullie van deze oefening? • Wat maakte het lastig? • Wat was er makkelijk? • Hoe is het om je papier te lezen? • Herken je jezelf erin?

Onderwerp	Onderdeel 3: Theorie kernkwadrant
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in kernkwadranten
Motivatie	Het kernkwadrant maakt inzichtelijk hoe projectleden elkaar het beste kunnen benutten, maar ook hoe er met elkaar kan worden omgegaan.
Materiaal	Papier Bijlage 8. Theorie kernkwadranten
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	De docent koppelt de theorie aan bovenstaande oefening. • Na de evaluatie vraagt de docent wat de studenten verstaan onder kwaliteiten en of ze dit belangrijk vinden binnen een projectgroep • Sluit bij de genoemde punten aan met de theorie uit bijlage 8 theorie kernkwadranten. • Vul samen met de klas een kernkwadrant in (op het bord). • Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie).
Evalueren	Bespreek na op:

	• Zijn er situaties in jullie projectgroep waarin een kernkwadrant handig kan zijn? • Hoe zou je dit toepassen? • Zijn jullie al bewust van onderdelen van het kernkwadrant bij jezelf of een project lid? • Hoe ga je daar mee om?
Onderwerp	Onderdeel 4: Kernkwadrant
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in eigen kernkwadrant
Motivatie	Het kernkwadrant maakt inzichtelijk hoe projectleden elkaar het beste kunnen benutten, maar ook hoe er met elkaar kan worden omgegaan.
Materiaal	Papier Bijlage 9. Kernkwadrant
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Jullie gaan nu zelf aan de slag met je eigen kernkwadrant. • Vanuit de vorige oefening heb je verschillende kwaliteiten verzameld op jou flap-over. Kies een kwaliteit uit wat volgens jou je kernkwaliteit is. • Jullie gaan individueel je eigen kernkwadrant invullen (Bijlage 9) • Wanneer iedereen binnen je projectgroep klaar is worden de kernkwadranten vergeleken. Hierbij bespreken jullie de volgende vragen: • Zitten er projectleden in je allergie? • Wat zeggen deze kernkwadranten over jullie samenwerking? • Wat moet je doen om niet in elkaars allergie terecht te komen? • Zijn er overeenkomsten in kernkwaliteiten? • Wat voor gevolgen heeft dit?
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe is dit om te maken? • Wat maakt het lastig? • Hoe kun je gebruik maken van je eigen kernkwadrant binnen je projectgroep? • Hoe kun je gebruik maken van het kernkwadrant van andere projectleden?

Onderwerp	Onderdeel 5: Reis naar Amerika
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten eigen kernkwadrant toepassen in complexe doelen
Motivatie	Het kernkwadrant maakt inzichtelijk hoe projectleden elkaar het beste kunnen benutten, maar ook hoe er met elkaar kan worden omgegaan.
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	- Leg de opdracht uit: - Gefeliciteerd, jullie mogen op vakantie naar Amerika! Maar voordat dit zover is moet de reis eerst nog georganiseerd worden. Hierbij moet veel gereld worden zoals het vervoer naar Amerika, activiteiten, een gids, verblijfplaats enzovoort. - Hoe jullie dit doel gaan realiseren gaan jullie samen met je projectgroep beslissen. Hierbij gaan jullie gebruik maken van je kernkwadrant. Iemand die betrouwbaar is kan misschien heel goed zorg dragen voor financiële zaken (begroting), maar kan door de valkuil saai beter niet de activiteiten organiseren. - Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) - De studenten mogen beginnen met de oefening
Evalueren	Bespreek na op: - Wat vonden jullie van deze oefening? - Wat maakte het lastig? - Wat was er makkelijk?

Onderwerp	Onderdeel 6: Koppeling eigen project
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten eigen kernkwadrant toepassen binnen de projectgroep
Motivatie	Het kernkwadrant maakt inzichtelijk hoe projectleden elkaar het beste kunnen benutten, maar ook hoe er met elkaar kan worden omgegaan.
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	- Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) - Leg de opdracht uit: - Jullie hebben net je kernkwadrant toegepast op een reis naar Amerika, na gaan we het wat dichterbij huis zoeken. - Hoe zet je je kernkwadrant in binnen het project?

	• Beantwoord hierbij de volgende vragen binnen je projectgroep: • Hoe kunnen jullie gebruik maken van elkaars kernkwadranten? • Waar moeten jullie dan rekening mee houden?
Evalueren	Bespreek na op: • Wat vonden jullie van deze oefening? • Wat maakte het lastig? • Wat was er makkelijk?

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	
Instructie & verloop	• Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Gaan jullie iets toepassen in de praktijk? Wat? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

6. Les 5 Groepsrollen

6.1 Lesplan

Tijdsduur (70 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
5 min.	Heliumstick	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.	Energizer	Bijlage 10
10 min.	Vragenlijst	Na de training heeft de student inzicht in zijn dominante groepsrol	Oriëntatie	Vragenlijsten
10 min.	Theorie	Na de training heeft de student inzicht in de groepsrollen van Belbin	Presentatie van de leerstof	Filmpje
35 min.	Belbin in de groep	Na de training heeft de student inzicht in de groepsrollen binnen de projectgroep en kan hier in het project gebruik van maken	Oefening	Bijlage 11
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	

6.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Flap over of grote vellen papier
- ☐ Plakband
- ☐ Bijlage 10. Observatieformulier uitgeprint naar aantal projectgroepen
- ☐ Vragenlijsten naar aantal studenten (van Elise Westerkamp)
- ☐ Bijlage 11. Groepsrollen uitgeprint naar aantal studenten (vooraf uitgeknipt)

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over
- ☐ Filmpje Belbin rollen klaarzetten <https://www.youtube.com/watch?v=Bvrv56UVrtA&t=21s>

Voorbereiding docent

- ☐ De theorie over Belbin rollen doornemen (onderdeel 3)
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

6.3 Programma

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer heet iedereen welkom. • De trainer licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 1: Energizer; Helium stick
Tijd	10 minuten
Doel	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.
Materiaal	Papier Bijlage 10 Observatieformulier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Jullie gaan deze stok met het hele projectgroepje naar de overkant brengen en weer op de grond te leggen. • Dit doe je door de stok op je wijsvingers te laten rusten. De lat mag dus niet vastgepakt worden. • De docent legt de stok op de wijsvingers. • Belangrijk dat er altijd contact wordt gehouden met de stok. • Per groep is er een observator die observeert wat er gebeurt. Dit gebeurt a.d.h.v. het observatieformulier in bijlage 11
Evalueren	• Wat vonden jullie van deze oefening? • Wat maakte het lastig? • Wat was er makkelijk?

Onderwerp	Onderdeel 2: Vragenlijst
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training heeft de student inzicht in zijn dominante groepsrol
Motivatie	De Belbin rollen brengen de rollen van de groep in kaart, hiermee kan een projectgroep de effectiviteit van de groep verhogen.
Materiaal	Vragenlijsten (in bezit van Elise Westerkamp)
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	- Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) - Leg de opdracht uit: - De studenten gaan de vragenlijst invullen - Het is belangrijk dat de studenten de uitslag van hun score níét delen met elkaar.
Evalueren	- Wat vonden jullie van deze oefening? - Wat maakte het lastig? - Wat was er makkelijk?

Onderwerp	Onderdeel 3: Theorie Belbin rollen
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training heeft de student inzicht in de groepsrollen van Belbin
Motivatie	De Belbin rollen brengen de rollen van de groep in kaart, hiermee kan een projectgroep de effectiviteit van de groep verhogen.
Materiaal	Filmpje: https://www.youtube.com/watch?v=Bvrv56UVrtA&t=21s
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	- Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) - Laat het introductie filmpje zien - Leg daarna aanvullend de theorie uit: Het teamrolmodel van Belbin is gebaseerd op het idee dat ieder teamlid zijn eigen specifieke bijdrage levert aan het team. Deze bijdrage lever je vanuit: - Vakinhoudelijke kennis (opleiding, ervaring, expertise). - Welke positie heb je in het team en de verantwoordelijkheden die daarbij horen (bijv. Leidinggevende), voor studenten nu wat minder relevant, wel wanneer ze werken. - Persoonlijkheid van het teamlid. Wat voeg je toe aan de samenwerking. Teamrollen beschrijven het gedrag dat we herkennen wanneer we samenwerken met anderen. In de samenwerking met anderen zal je een favoriete persoonlijke stijl laten zien, een dominante rol, daarnaast heb je 1 of 2 andere voorkeuren die je afhankelijk van de groep ook kunt inzetten. Een team moet ook bestaan uit verschillende rollen om tot goede prestaties te komen. De negen rollen zijn complementair, ze vullen elkaar

	aan en versterken elkaar, maar ze kunnen ook tegenstrijdig zijn en rivaliseren. De grote kunst van het samenwerken is dan ook dat je steeds het anders zijn van de ander herkent, begrijpt en hanteert als mogelijk complementair en juist dat is iets wat veel mensen moeite kost! (Hij werkt zo anders dan ik! Ik begrijp dat echt niet!) Door het gebruik van teamrollen wordt juist dit inzichtelijker omdat we woorden kunnen geven aan wat we bedoelen. De team rol zegt veel over de stijl van samenwerken en komt voort uit de persoonlijkheid van een individu. Om de 9 teamrollen in de vingers te krijgen is het handig om een vierdeling te maken van doen – denken – willen – voelen. Daarnaast kun je onderscheid maken tussen actief en reactief omgaan met de wereld. Dit is met name goed om te weten omdat je op deze manier meer zicht krijgt in waarom sommige teamleden veel initiatief tonen en meteen in actie komen en de ander pas in actie komt nadat er al ideeën zijn geopperd.
Evalueren	Maak nu ook de koppeling met de eerste opdracht van de toren. • Zijn de Belbinrollen herkenbaar? • Hoe dan? Wat heb je concreet gezien? • Laat de observatoren hun bevindingen a.d.h.v. het beoordelingsformulier terugkoppelen.

Onderwerp	Onderdeel 4: Belbin rollen in het projectgroep
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training heeft de student inzicht in de groepsrollen binnen de projectgroep en kan hier in de project gebruik van maken
Motivatie	De Belbin rollen brengen de rollen van de groep in kaart, hiermee kan een projectgroep de effectiviteit van de groep verhogen.
Materiaal	Bijlage 11 vooraf uitgeknipt
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Iedereen krijgt een omschrijving van de verschillende rollen (bijlage 11). • Nadat iedereen de rollen doorgelezen heeft, mag hij elke omschrijving neerleggen bij degene van zijn projectgroep die volgens hem aan de omschrijving voldoet. • Als iedereen alle kaartjes neergelegd heeft kan iedereen bekijken in hoeverre de score (vragenlijst) klopt met de kaartjes die zijn neergelegd. • Laat de projectgroep volgende vragen behandelen: • Wie heeft allemaal dezelfde kaartjes gekregen? • In hoeverre komt de mening van de projectgroep overeen met de uitslag van de test? • Hoe zijn de verschillende rollen vertegenwoordigd? • Worden er bepaalde rollen gemist? • Hoe kunnen deze rollen die misschien wel ontbreken opgevangen worden? • Wat zijn actiepunten?

Evalueren	Bespreek na op: • Wat zijn de uitkomsten van jullie gesprek? • Komen de rollen van de vragenlijst overeen met wat je projectleden denken? • Hoe zijn de rollen vertegenwoordigd? • Hoe kunnen rollen die ontbreken opgevangen worden? • Wat zijn actiepunten? (hoe kunnen jullie deze rollen inzetten binnen het project?)

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.
Instructie & verloop	• Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Gaan jullie iets toepassen in de praktijk? Wat? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

7. Les 6 Conflicten

7.1 Lesplan

Tijdsduur (70 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
15 min.	Het net en de ballon	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.	Energizer	Ballonnen Touwen
10 min.	Tafeltje dekje	Na de training hebben de studenten ervaren wat de moeilijkheden zijn in het aanspreken van een projectlid	Oriëntatie op de leerstof	Tafeldek spullen
10 min.	Theorie	Na de training hebben de studenten inzicht in progressiegericht conflicthantering	Presentatie van de leerstof	Bijlage 12
25 min.	Nu in de praktijk!	Na de training kunnen de studenten gebruik maken van progressiegericht conflicthantering voor het aanspreken van een projectlid	Oefening	.
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	

7.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Ballon voor ieder projectgroep 1 (maar extra is handig)
- ☐ Touwen van 15 meter, per projectgroep een touw waarbij de uiteindes aan elkaar is geknoopt
- ☐ Spullen om een tafel mee te dekken, meerdere voorwerpen voor ieder projectgroep (kunnen ook andere beschikbare voorwerpen zijn die hiervoor kunnen dienen)

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over
- ☐ Filmpje Belbin rollen klaarzetten <https://www.youtube.com/watch?v=Bvrv56UVrtA&t=21s>

Voorbereiding docent

- ☐ De theorie over conflicten doornemen (onderdeel 3 en bijlage 12)
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

7.3 Programma

Onderwerp	Onderdeel 1: Energizer; Het net en de bal
Tijd	15 minuten
Doel	De studenten beginnen op een speelse manier met het thema van de les.
Materiaal	Lang touw van ongeveer 15 meter, uiteinden zijn aan elkaar geknoopt zodat er een cirkel ontstaat (niet te dun, studenten kunnen zich dan snijden) hoeveelheid touwen gelijk aan aantal projectgroepen. Ballonnen, hoeveelheid gelijk aan aantal projectgroepen (reserve is handig)
Opstelling	Studenten staan in een kring met eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • De studenten houden een touw vast met de rechter hand, met de andere hand pakt de student het touw aan de overkant en trekt dit naar zich toe. Er ontstaat zo een soort net. Hierop leg je een ballon, het doel is dat de ballon niet valt. Deze ballon symboliseert het product van het team (dus het verslag). • Geef nu diverse opdrachten: • De teams moeten zich verplaatsen door het lokaal • Eén lid neemt meer verantwoordelijkheid (trekt harder) • Eén lid loopt de kantjes er af (trekt niet meer) • Twee teamleden hebben een conflict (tegenstrijdig trekken en loslaten) • Eén teamlid wordt uit het team gehaald (loslaten) • Geen focus (één of meer teamleden doen de ogen dicht) • Laat het team een parcours afleggen door om stoelen te moeten lopen tijdens de oefening. Dit symboliseert allerlei problemen die een team in de praktijk tegen kan komen.
Evalueren	Bespreek na op: • Wat gebeurde er? • Wat deed dit met je? • Wat zou je/ jullie mee willen nemen uit deze werkvorm? • Komen jullie wel een zulke situaties tegen in je projectgroep? • Wat gebeurd er dan? • Hoe gaan jullie daarmee om?

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 2: Tafeltje dekje
Tijd	15 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten ervaren wat de moeilijkheden zijn in het aanspreken van een projectlid
Motivatie	Door het inzicht in conflicten begrijpen studenten hun eigen groepsproces beter.
Materiaal	Spullen om een tafel mee te dekken, meerdere voorwerpen voor ieder projectgroep (kunnen ook andere beschikbare voorwerpen zijn die hiervoor kunnen dienen)
Opstelling	Studenten staan in een kring met eigen projectgroep bij een tafel
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Binnen je projectgroep ga je een tafel dekken. Een iemand gaat dit doen met de instructies van de rest van het projectgroepje. • De "tafel dekkers" van alle projectgroepen gaan naar de gang terwijl de rest van de projectgroep afspreken hoe de tafel precies gedekt moet worden. Het doel is dat de tafel er uiteindelijk zo uit komt te zien. • Op de gang vertel je de tafel dekkers dat ze de instructies van het projectgroep moeten opvolgen maar hierbij fouten moeten maken (bord op de kop, mes aan de verkeerde kant). Wanneer de projectgroep je erop aanspreekt accepteer je dit en vraag je vriendelijk wat je fout hebt gedaan en hoe je dit kan verbeteren. We spelen ook een ronde twee, dit doen we na de korte evaluatie. Hierin nemen jullie in plaats van de vriendelijke houding een geïrriteerde of nonchalante houding aan. Als je wordt gecorrigeerd vraag je geïrriteerd wat je fout hebt gedaan en wil je je fout liever niet verbeteren. Je mag deze houding steeds groter maken! • Vervolgens starten de studenten met de oefening. • Na 5 minuten bespreek je de oefening kort na: hoe ging het? Hoe was het om de tafel dekker aan te spreken?

	• Vervolgens start de oefening weer, nu met de nieuwe houding van de tafel dekkers. • Observeer hierbij het gedrag. Mogelijk stoppen deelnemers met feedback geven, gaan de strijd aan en geven oordelen zoals "je doet je best niet."
Evalueren	Geef terug wat je hebt gezien in de oefening, en bespreek na: • Hoe ging het? • Wat was het verschil tussen de twee versies? Wat is het effect daarvan? • Wat maakt het lastig?

Onderwerp	Onderdeel 3: Theorie conflicten
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in progressiegericht conflicthantering
Motivatie	Door het inzicht in conflicten begrijpen studenten hun eigen groepsproces beter. Daarnaast kunnen ze de theorie inzetbaar maken.
Theorie	Visser, C. (2018). <i>Progressiegericht conflicthantering: principes en technieken</i>. Geraadpleegd op 22 mei 2019 van https://progressiegerichtwerken.nl/progressiegericht-conflicthantering-principes-en-technieken/ Johnson, D.W. & Johnson, F.P. (2011). <i>Groepsdynamica</i>. Amsterdam: Pearson Benelux B.V.
Materiaal	Bijlage 12 Progressiegericht conflicthantering
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	De docent koppelt de theorie aan bovenstaande oefening. • Na de evaluatie vraagt de docent wat de studenten verstaan onder iemand aanspreken en of ze dit belangrijk vinden. • Sluit bij de genoemde punten aan met de theorie: Conflicten binnen een groep zijn onvermijdelijk, of het nu gaat om een klein meningsverschil of bijna een oorlog. Wanneer een conflict op de juiste wijze wordt gehanteerd kan dit heel positief zijn voor een groep. Emoties, wensen en waarden kunnen aan het licht komen waardoor een groep weer goed kan functioneren. Om een conflict bespreekbaar te maken is het van belang dat ze vroeg worden aangekaart en juist worden gehanteerd. Dit voorkomt onnodig veel problemen, zoals ruzie of schelden. Naast de feedbackregels kan er gebruik gemaakt worden van progressiegericht conflicthantering. Regelmatig worden in een conflict negatieve opmerkingen en verwijten gemaakt, deze stijl van denken en communiceren blijft vaak aanhouden. Waardoor er geen progressie kan worden geboekt. Van belang is jezelf hier van

	bewust te maken, zodat je als het ware “uit de min komt”. Want achter deze frustraties zit een wens naar een positieve gedragsverandering van de ander, wat volgens jou een voordeel heeft. Leg uit aan de hand van bijlage 13, van deze minnen kun je ook plussen maken. Door aan te geven wat je wilt dat de ander zou doen, wat hierbij het voordeel is en of jij de ander tegemoet kan komen. De ontvanger kan hierbij uitvragen wat er precies bedoelt wordt (blik terug naar feedbackregels). Binnen deze methode wordt de theorie vaak als makkelijk gezien, maar is het in de praktijk lastig om zelf bewust te zijn van je minnen. Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie).
Evalueren	Bespreek na op: • Zijn er situaties in jullie projectgroep waarin iemand aanspreken belangrijk is? • Als dit niet goed verloopt, wat heeft dit voor negatieve invloeden binnen een groep? • Hoe ziet het eruit als dit wel goed gaat? • Herkennen jullie het gebruik van minnen bij jezelf?

Onderwerp	Onderdeel 2: Nu in de praktijk!
Tijd	25 minuten
Doel	Na de training kunnen de studenten gebruik maken van progressiegericht conflicthantering voor het aanspreken van een projectlid
Motivatie	Studenten kunnen de conflicthantering inzetten om iemand aan te spreken op een effectieve wijze. Dit voorkomt mogelijk een conflict of maakt dat het conflict handelbaar.
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	Studenten staan in een kring met eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • We gaan de vorige oefening herhalen, alleen nu met een praktijksituatie. Hebben jullie een situatie die je wel eens bent tegen gekomen en graag zou willen oefenen? Dit hoeft niet heel groot te zijn, het kunnen alledaagse dingen zijn binnen je projectgroep. Wanneer er geen situaties worden ingebracht stel je voor om iemand aan te spreken dat hij voor de derde keer te laat is voor een bijeenkomst. • De mensen die gaan acteren gaan net zoals bij de vorige oefening beginnen met een vriendelijke houding. Wanneer ik het sein geef (in handen klappen bijvoorbeeld) start je met de geïrriteerde houding. • De projectleden maken nu gebruik van de theorie met het aanspreken. Wanneer er tijd over is kunnen rollen worden omgewisseld en kan er geoefend worden met een nieuwe casus.

Evaluëren	Bespreek na op: • Hoe ging het? • Hoe was het om gebruik te maken van de theorie? • Herkende je bij jezelf de minnen? • Kon je dit ombuigen in een plus? • Hoe zou je dit in je projectgroep kunnen gebruiken?

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evaluëren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.
Instructie & verloop	• Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Gaan jullie iets toepassen in de praktijk? Wat? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Leg de groep voor wat de les van volgende week wordt: creatief denken of eigen invulling (bijvoorbeeld uitgebreide reflectie). • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

8. Les 7 Creatief denken

8.1 Lesplan

Tijdsduur (65 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
10 min.	Gezamenlijk uitdaging	Na de training kunnen de studenten een gezamenlijke uitdaging formuleren om ideeën voor te verzamelen	Oriëntatie op de leerstof	.
5 min.	Theorie	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van creatief denken	Presentatie van de leerstof	Bijlage 13
5 min.	Out of the box	De studenten bereiden zich voor op het verzamelen van ideeën	Energizer	-
10 min.	Ideeën verzamelen	Na de training kunnen studenten door middel van creatief denken ideeën verzamelen voor een groepsuitdaging	Oefening	Gekleurd papier Bijlage 13 Post its
10 min.	Ta da lijst	Na de training kunnen studenten successen gericht op het project delen met groepsleden	Evaluatie en toetsing	Papier
15 min	Marshmallow oefening	De studenten eindigen op een speelse manier met samenwerken.	Energizer	Zak spekjes Lange saté prikkers Prijs
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	

8.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Post its
- ☐ Gekleurd papier (rood, geel, blauw) voor ieder projectgroep meerdere sets
- ☐ Zak spekjes
- ☐ Lange saté prikkers
- ☐ Prijs (bijvoorbeeld zak spekjes)

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over

Voorbereiding docent

- ☐ De theorie over creatief denken doornemen (onderdeel 2 en bijlage 13)
- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

8.3 Programma

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer heet iedereen welkom. • De trainer licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 1: Gezamenlijke uitdaging
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen de studenten een gezamenlijke uitdaging formuleren om ideeën voor te verzamelen
Motivatie	De studenten kunnen creatieve oplossingen en ideeën verzamelen inzetten tijdens een uitdaging of probleem binnen het projectgroep
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Jullie gaan samen met je projectgroep een gezamenlijke uitdaging bedenken. Dit kan een uitdaging zijn die als is geweest, of waar jullie nog steeds mee te maken hebben. • Iedereen schrijft voor zichzelf een uitdaging/probleem op een papier. • Vervolgens bespreken jullie in de groep welke uitdaging jullie verder mee willen om ideeën of oplossingen op te verzamelen. • Deze uitdaging formuleren jullie in een hoe kunnen we vraag. Dus hoe kunnen we.... (zonder mobieltjes de vergadering door komen?)
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe ging het? • Staan jullie vaker voor een gezamenlijke uitdaging? • Hoe gaan jullie hier dan mee om?

Onderwerp	Onderdeel 2: Theorie creatief denken
Tijd	5 minuten
Doel	Na de training hebben de studenten inzicht in het belang van creatief denken
Motivatie	De studenten kunnen creatieve oplossingen en ideeën verzamelen inzetten tijdens een uitdaging of probleem binnen het projectgroep
Theorie	Johnson, D.W. & Johnson, F.P. (2011). <i>Groepsdynamica</i>. Amsterdam: Pearson Benelux B.V. Smit, A. J. (2018). Complexe problemen oplossen: design thinking of ontwerpgericht onderzoek? <i>OnderwijsInnovatie</i>, 2, 17-24. Geraadpleegd op 26 februari 2019, van https://issuu.com/open_universiteit/docs/oi_2018_2_web Ruijter, J, de. (2014). Warm de creatieve spieren op. Geraadpleegd op 16 april 2019, van https://hatrabbits.com/beter-brainstormen-23/ Démos: voor participatie en democratie. (z.d.). <i>De COCD-box. Je ideeën selecteren op een gestructureerde manier</i>. Geraadpleegd op 16 april 2019, van https://demos.be/kenniscentrum/methodiek/de-cocd-box-je-ideeen-selecteren-op-een-gestructureerde-maniër
Materiaal	Bijlage 13 COCD box
Opstelling	n.v.t.
Instructie & verloop	De docent koppelt de theorie aan bovenstaande oefening. - Na de evaluatie vraagt de docent wat de studenten verstaan onder creatief denken en of ze dit belangrijk vinden. - Sluit bij de genoemde punten aan met de theorie: Creatief denken draagt bij aan het oplossen van problemen, er wordt iets nieuws bedacht. Helaas is creativiteit niet af te dwingen, het heeft tijd nodig om tot creatieve inzichten te komen. En tijd om deze inzichten te laten bezinken en verder te ontwikkelen. Om het vinden van creatieve oplossingen te stimuleren is een open geest nodig, dit kan gestimuleerd worden door het uitvoeren van neutrale creatieve oefeningen. Om creatieve oplossingen te genereren kan de methode design thinking worden toegepast. Dit is een ontwerpstrategie wat zijn oorsprong kent vanuit productontwerpen maar wordt nu ook toegepast om management problemen op te lossen. Uit alle ideeën die worden verzameld kan door middel van een COCD box (bijlage 13) de ideeën worden geordend. Hierbij zijn de gele ideeën de how ideeën. Dit is voor in de toekomst, dromen die nu nog niet realiseerbaar zijn. De blauwe ideeën zijn now ideeën. Nu te realiseren maar gewone ideeën. En dan hebben we nog de rode ideeën,

	de wow ideeën. Hier zijn we altijd naar opzoek. Dit zijn ideeën die nu realiseerbaar zijn maar ook innovatief zijn en je energie geven. Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie).
Evalueren	Bespreek na op: • Zijn er situaties in jullie projectgroep waarin creatief denken handig is? • Hoe ziet het eruit als dit goed gaat?

Onderwerp	Onderdeel 3: Energizer; Out of the box
Tijd	5 minuten
Doel	De studenten bereiden zich voor op het verzamelen van ideeën
Motivatie	Creatief proces aan de gang zetten, zo bereid je de hersenen erop voor om straks ideeën te bedenken. En met name buiten je vaste patronen te denken.
Theorie	Ruijter, J, de. (2014). Warm de creatieve spieren op. Geraadpleegd op 16 april 2019, van https://hatrabbits.com/beter-brainstormen-23/
Materiaal	n.v.t.
Opstelling	Studenten staan in een kring klassikaal
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: Oefening 1: • De docent noemt een woord, hierop gaan we door associëren. Bijvoorbeeld: Aap → dierentuin → park. • Het is de bedoeling dat je zo snel mogelijk wat nieuws zegt, het maakt niet uit of het klopt. Oefening 2: • De docent geeft kort de uitleg dat we een klap gaan doorgeven. • Docent geeft de klap door naar links, “zo gaan we verder” (Er worden geen vragen gesteld.) • Trainer moedigt aan om snel de klap door te geven. • Bij derde rondje Geeft de trainer een klap naar rechts. De deelnemers zullen nu beseffen dat ze beide kanten mogen klappen.
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe ging het?

Onderwerp	Onderdeel 4: Stroom aan ideeën
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten door middel van creatief denken ideeën verzamelen voor een groepsuitdaging
Motivatie	De studenten kunnen creatieve oplossingen en ideeën verzamelen inzetten tijdens een uitdaging of probleem binnen het projectgroep

Theorie	Démos: voor participatie en democratie. (z.d.). De COCD-box. Je ideeën selecteren op een gestructureerde manier. Geraadpleegd op 16 april 2019, van https://demos.be/kenniscentrum/methodiek/de-cocd-box-je-ideeen-selecteren-op-een-gestructureerde-manier
Materiaal	Post-its Gekleurd vel papier (rood, blauw en geel) Bijlage 13. COCD box
Opstelling	Studenten staan in een kring met eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Ieder groepslid krijgt individueel 5 minuten de tijd om ideeën op post its schrijven, die de “hoe kunnen we...” vraagt beantwoord. Voor ieder idee één post it. De deelnemers hoeven geen rekening te houden met de kwaliteit van het idee, budget of andere randvoorwaarden. Ieder idee mag opgeschreven worden, dit is juist goed. • Vervolgens gaan de studenten individueel de eigen ideeën sorteren in de COCD box. Plak de post it op het juiste vel papier. • Wanneer je groep hiermee klaar is, gaan ze gezamenlijk de wow vragen bekijken. Probeer uit deze ideeën een top drie te maken. Geef dit aan op de post its.
Evalueren	Bespreek na op: • Hoe ging het? • Hoe was het om gebruik te maken van de theorie? • Hoe zou je dit in je projectgroep kunnen gebruiken? • Zijn er ideeën uit gekomen die jullie kunnen toepassen binnen je project? • Hoe gaan jullie dit toepassen?

Onderwerp	Onderdeel 5: Tada lijst
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten successen gericht op het project delen met groepsleden
Motivatie	De studenten delen successen en kijken terug op de progressie die ze hebben gemaakt. Dit stimuleert de motivatie van de groepsleden
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Om terug te kijken op de afgelopen tijd gaan we kijken wat we allemaal hebben gedaan. Op een vel papier gaan we individueel onze successen binnen het project opschrijven. Dit kan van alles zijn, een mooi compliment dat je hebt gekregen of gegeven. Overwinningen

	zoals het bespreken van conflict. Je kwaliteiten ingezet in de groep. Denk aan de afgelopen lessen wat is behandeld en wat je binnen je projectgroep allemaal hebt gedaan. Als iedereen klaar is met zijn tada lijst ga je hem aan je projectgroep vertellen
Evalueren	Bespreek na op: - Hoe ging het? - Wat voor gevoel gaf het om je eigen tada's te lezen? - En die van je projectleden te horen?

Onderwerp	Onderdeel 6: Bouwen met zijn allen!
Tijd	15 minuten
Doel	De studenten eindigen op een speelse manier met samenwerken.
Motivatie	De studenten ervaren de progressie ten opzichte van les één.
Materiaal	Zak spekjes Lange saté prikkers Prijs (bijvoorbeeld zak spekjes)
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	- Verdeel de spekjes en saté prikkers over de tafels van de projectgroepen. - Leg de opdracht uit: - Per projectgroep gaan jullie een zo hoog mogelijke toren bouwen van de materialen die op tafel liggen in 8 minuten. - De toren moet zelf kunnen blijven staan. - Na 4 minuten krijgen jullie extra instructies. - Benoem het doel van dit onderdeel - Laat de studenten de opdracht uitvoeren - Na 4 minuten laat je de deelnemers weten dat ze de laatste 5 minuten maar met één hand mogen werken. Andere hand wordt achter de rug gehouden. De groep die heeft gewonnen ontvangt een prijs
Evalueren	Bespreek dit onderdeel: - Hoe vonden jullie het gaan? - Wat ging er goed? (waarom) en wat ging er minder (waarom)? - Hoe ging het ten opzichte van les 1? - Hebben jullie gebruik gemaakt van samenwerkingsvaardigheden? - Kan foto's laten zien ter vergelijking.

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.
Instructie &	Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de

verloop	belangrijkste conclusies. Evalueer de training: • Wat nemen jullie mee naar jullie volgende projectgroep? • Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) • Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

9. Les 7 Eigen invulling

9.1 Lesplan

Tijdsduur (65 min.)	Onderdeel	(Leer)doel	Fase didactisch model	Benodigd materiaal
5 min.	Welkom	Deelnemer verwelkomen en structuur brengen in de training.	-	
25 min.	Eigen invulling			.
10 min.	Ta da lijst	Na de training kunnen studenten successen gericht op het groepsproject delen met groepsleden	Evaluatie en toetsing	
15 min	Marshmallow oefening	De studenten eindigen op een speelse manier met samenwerken.	Energizer	
5 min.	Afsluiting	De deelnemer krijgt voor zichzelf een compleet beeld van wat hij heeft geleerd deze training.	Evaluatie en toetsing	

9.2 Voorbereiding docent

Onderstaand overzicht is ter voorbereiding van de docent. Voor iedere les geldt een andere voorbereiding, daarom is het van belang deze voor aanvang van iedere les door te nemen.

Materialen voor de studenten

- ☐ Papier
- ☐ Zak spekjes
- ☐ Lange saté prikkers
- ☐ Prijs (bijvoorbeeld zak spekjes)

Materialen voor de docent

- ☐ Iets om de tijd mee te bewaken (stopwatch, mobiel)

Materialen in het lokaal

- ☐ Flap over

Voorbereiding docent

- ☐ Doornemen van de trainingsonderdelen, weet wat je de deelnemers laat uitvoeren

9.3 Programma

Onderwerp	Welkom
Tijd	5 minuten
Doel	Na dit onderdeel heeft de training structuur en voelen de deelnemers zich welkom.
Materiaal	PowerPoint
Instructie & verloop	• De trainer heet iedereen welkom. • De trainer licht de leerdoelen van de les toe. • De trainer licht het lesprogramma toe.
Evalueren	Vragen of alles duidelijk is voor de deelnemers.

Onderwerp	Onderdeel 5: Tada lijst
Tijd	10 minuten
Doel	Na de training kunnen studenten successen gericht op het project delen met groepsleden
Motivatie	De studenten delen successen en blikken terug op de progressie die ze hebben gemaakt. Dit stimuleert de motivatie van de groepsleden
Materiaal	Papier
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	• Benoem het doel van de oefening (eventueel de motivatie) • Leg de opdracht uit: • Om terug te blikken op de afgelopen tijd gaan we kijken wat we allemaal hebben gedaan. Op een vel papier gaan we individueel onze successen binnen het project opschrijven. Dit kan van alles zijn, een mooi compliment dat je hebt gekregen of gegeven. Overwinningen zoals het bespreken van conflict. Je kwaliteiten ingezet in de groep. Denk aan de afgelopen lessen wat is behandeld en wat je binnen je projectgroep allemaal hebt gedaan. • Als iedereen klaar is met zijn tada lijst ga je hem aan je projectgroep vertellen
Evalueren	Besprek na op: • Hoe ging het? • Wat voor gevoel gaf het om je eigen tada's te lezen? • En die van je projectleden te horen?

Onderwerp	Onderdeel 6: Bouwen met zijn allen!
Tijd	15 minuten
Doel	De studenten eindigen op een speelse manier met samenwerken.
Motivatie	De studenten ervaren de progressie ten opzichte van les één.
Materiaal	Zak spekjes Lange saté prikkers Prijs (bijvoorbeeld zak spekjes)
Opstelling	Studenten zitten bij eigen projectgroep
Instructie & verloop	- Verdeel de spekjes en saté prikkers over de tafels van de projectgroepen. - Leg de opdracht uit: - Per projectgroep gaan jullie een zo hoog mogelijke toren bouwen van de materialen die op tafel liggen in 8 minuten. - De toren moet zelf kunnen blijven staan. - Na 4 minuten krijgen jullie extra instructies. - Benoem het doel van dit onderdeel - Laat de studenten de opdracht uitvoeren - Na 4 minuten laat je de deelnemers weten dat ze de laatste 5 minuten maar met één hand mogen werken. Andere hand wordt achter de rug gehouden. De groep die heeft gewonnen ontvangt een prijs
Evalueren	Bespreek dit onderdeel: - Hoe vonden jullie het gaan? - Wat ging er goed? (waarom) en wat ging er minder (waarom)? - Hoe ging het ten opzichte van les 1? - Hebben jullie gebruik gemaakt van samenwerkingsvaardigheden? - Kan foto's laten zien ter vergelijking.

Onderwerp	Afsluiting
Tijd	5 minuten
Doel	Evalueren wat de deelnemers van de training vonden
Materiaal	n.v.t.
Instructie & verloop	- Vat de training kort samen. Benoem de oefeningen met daarbij de belangrijkste conclusies. Evalueer de training: - Wat nemen jullie mee naar jullie volgende projectgroep? - Hoe gaan jullie dit toepassen (concrete voorbeelden) - Bedank iedereen voor de aandacht en sluit de training af.

Literatuurlijst

- Démos: voor participatie en democratie. (z.d.). De COCD-box. Je ideeën selecteren op een gestructureerde manier. Geraadpleegd op 16 april 2019, van <https://demos.be/kenniscentrum/methodiek/de-cocd-box-je-ideeen-selecteren-op-een-gestructureerde-maniar>
- Johnson, D.W. & Johnson, F.P. (2011). Groepsdynamica. Amsterdam: Pearson Benelux B.V.
- Koopmans, M. (2007). *Feedback: commentaar geven en ontvangen*. Uitgeverij Thema.
- Ruijter, J. de. (2014). Warm de creatieve spieren op. Geraadpleegd op 16 april 2019, van <https://hatrabbits.com/beter-brainstormen-23/>
- Schlundt Bodien, G. (z.j.). *SMART doelen: is dat progressiegericht?* Geraadpleegd op 28 mei 2019 van <https://progressiegerichtwerken.com/wp-content/uploads/2014/03/SMART-en-progressiegericht-doelen.pdf>
- Smit, A. J. (2018). Complexe problemen oplossen: design thinking of ontwerpgericht onderzoek? *OnderwijsInnovatie*, 2, 17-24. Geraadpleegd op 26 februari 2019, van https://issuu.com/open_universiteit/docs/oi_2018_2_web
- Visser, C. (2018). *Is SMART progressiegericht?* Geraadpleegd op 28 mei 2019 van <https://progressiegerichtwerken.nl/is-smart-progressiegericht/>
- Visser, C. (2018). Progressiegerichtte conflicthantering: principes en technieken. Geraadpleegd op 22 mei 2019 van <https://progressiegerichtwerken.nl/progressiegerichtte-conflicthantering-principes-en-technieken/>
- Westerkamp, E. (2018). *Effectief Samenwerken. Draaiboek voor student-assistenten Toegepaste Psychologie*.

Bijlage 1. Theorie online technieken

WhatsApp

WhatsApp Messenger is een mobiele berichtenapp waarmee je berichten kunt uitwisselen zonder dat je hoeft te betalen voor sms-berichten (www.whatsapp.com). WhatsApp Messenger is beschikbaar voor iPhone,

BlackBerry, Windows Phone, Android en Nokia en deze telefoons kunnen allemaal berichten naar elkaar sturen. Aangezien WhatsApp Messenger gebruikmaakt van hetzelfde internetabonnement dat je gebruikt voor e-mailen en surfen op internet, hoef je niets te betalen voor de berichten die je stuurt om in contact te blijven met je vrienden. Naast het verzenden van berichten kunnen gebruikers van WhatsApp ook groepen aanmaken en elkaar onbeperkt afbeeldingen, video's en geluidsopnames sturen.

WhatsApp ter ondersteuning van de samenwerking

Voordelen	Nadelen
- Overall toegankelijk wanneer je internet hebt - er kan een WhatsApp groep aangemaakt worden - Goed bereikbaar: berichten kunnen zowel via de telefoon als de computer (via een internetsite) binnen komen - reageren kan snel en gemakkelijk - Foto's, video's, locaties, spraakberichten kunnen gedeeld worden. - ..... -	- Misverstanden kunnen plaatsvinden doordat je bv. elkaars tekst verkeerd interpreteert - goed bereikbaar: op sommige momenten komt dit niet uit, door bv werk of andere activiteiten - Geen mogelijkheid om bestanden te versturen - ..... - .....

Google Drive

Google Drive is een online harde schijf waarop bestanden kunnen worden opgeslagen, bewerkt en gemaakt. Je kunt hierbij via internet op je mobiel (via de app) of laptop (via je internetbrowser) aan bestanden werken. Deze bestanden kun je overzichtelijk opslaan in mappen en deze mappen kun je delen met andere mensen. Zo kun je samen met je projectgroep aan bestanden werken. Hierbij kun je Word bestanden toevoegen, PowerPoint etc. Deze kun je via Google Drive gezamenlijk en tegelijk bewerken. Je kunt door middel van een geschiedenis pagina zien wat nieuw is in het product, en reacties toevoegen om feedback te geven op het stuk. Voor Google Drive heb je een account nodig die gratis aan te maken is en waarbij je toegang krijgt tot 5 GB opslag.

Voorbeeld van voor- en nadelen van Google Drive. Je kan deze zelf verder aanvullen vanuit je eigen kennis en ervaring.

Dropbox ter ondersteuning van de samenwerking	
Voordelen	Nadelen
- Één plek waar alle bestanden worden opgeslagen - Bestanden kunnen gedeeld worden of in een gezamenlijke map geplaatst worden - Door het gebruik van mappen, kan overzicht gecreëerd worden - GD synchroniseert bestanden automatisch - met GD kunnen eerdere versies teruggehaald worden - Je kunt tegelijk aan het project werken - Je kunt feedback geven door gebruik te maken van comments.	- Voor het werken met GB ben je afhankelijk van het internet - Wanneer er een storing is bij GD heb je geen toegang tot de bestanden - Alle projectleden dienen GB te hebben of aan te maken

Bijlage 2: Instructie Google Drive aanmaken

- Ga naar <https://drive.google.com/> of download Google Drive in de App- of Playstore.
- Vervolgens kun je inloggen met je Google account, heb je deze niet of weet je je inloggegevens niet meer? Dan kun je een nieuw account maken die je koppelt aan een e-mailadres.
- Link boven staat "New" (op de app linksonder een plus) hier kun je een bestand toevoegen, map aanmaken of een nieuw bestand aanmaken. Een iemand binnen je projectgroep kan klikken op een map aanmaken.
- Geef deze map een naam en accepteer, vervolgens staat hij in je startscherm
- Klik met je rechtermuisknop op de map, zo kun je mensen toevoegen (op de app klik je op de puntjes naast de map).
- Je kunt de mail van je groepsgenoten (die is gekoppeld aan hun Google account) invullen en versturen of een boven rechts een link krijgen die je kunt delen (bijvoorbeeld in WhatsApp of de mail).
- Vervolgens kun je bestanden delen in de map, alle groepsleden kunnen deze bestanden zien en bewerken.
- Bestaande bestanden kun je bewerken wanneer je ze overzet in een Google Docs bestand, de opmaak gaat mogelijk verloren. Dus een tip is om de opmaak op het laatste te doen door het bestand weer terug te zetten naar Word.
- Verder werkt Google Docs hetzelfde als je gewend bent van Word.

Bijlage 3 Samenwerkingscontract

In het project *Kijken, vragen, onderzoeken* werken de volgende personen samen:

Naam:

Adres:

Telefoonnummer:

E-mail:

Naam:

Adres:

Telefoonnummer:

E-mail:

Naam:

Adres:

Telefoonnummer:

E-mail:

Naam:

Adres:

Telefoonnummer:

E-mail:

Naam:

Adres:

Telefoonnummer:

E-mail:

Naam:

Adres:

Telefoonnummer:

E-mail:

✚ Ons progressiegericht doel is:

✚ We gaan dit doel uitvoeren door:

✚ Deze verwachtingen hebben wij van het samenwerken:

✚ Binnen onze groep zijn deze waarden belangrijk, en zo zorgen we ervoor dat ze worden nagestreefd:

✚ Hoe zorgen we voor verbondenheid binnen de groep:

✚ Dit vinden wij belangrijk in de omgang met elkaar, en zo streven we het na:

✚ Stel er gaat iets niet goed, hoe gaan jullie hiermee om:

✚ Hoe laten jullie je coach weten als er iets niet goed gaat:

✚ Hoe zorgen we ervoor dat het product een geheel is:

✚ Aan de kwaliteit van het product vinden we belangrijk:

✚ Dit hebben we afgesproken ten aanzien van de aan- en afwezigheid:

✚ Waarom zijn we aanwezig:

✚ Hoe gaan we om wanneer iemand te laat komt bij geplande projectbijeenkomsten:

✚ We maken gebruik van de volgende digitale technieken, omdat:

✚ Hierin vinden we het volgende belangrijk qua beschikbaarheid:

	Aanwezig Bijeenkomst ../../..	Aanwezig Bijeenkomst ../../..	Op tijd aanwezig bijeenkomst ../../..
Naam			
Naam			
Naam			
Naam			
Naam			
Naam			

Voor akkoord getekend op .././2019

Naam:

Handtekening:

Naam:

Handtekening:

Naam:

Handtekening:

Naam:

Handtekening:

Naam:

Handtekening:

Naam:

Handtekening:

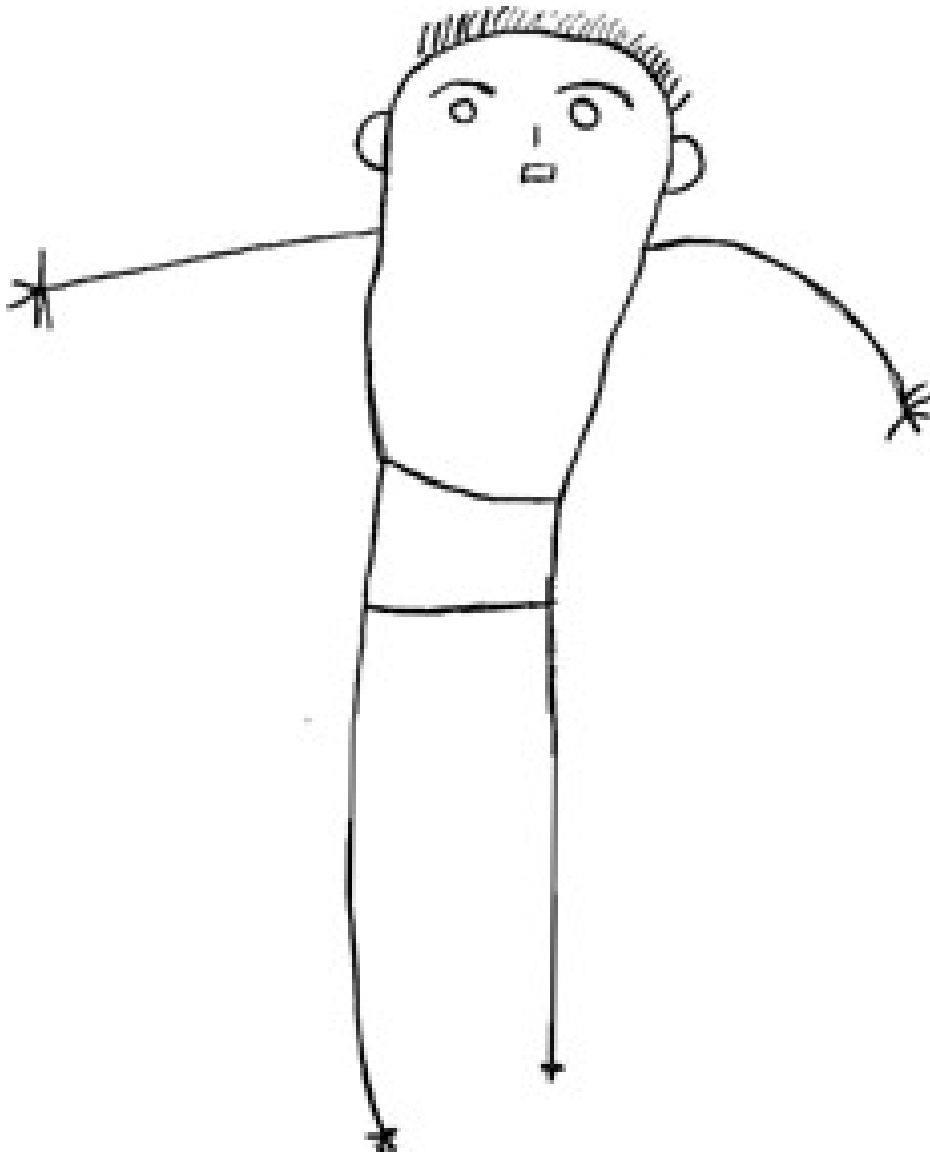
Bijlage 4. Stellingen over de streep

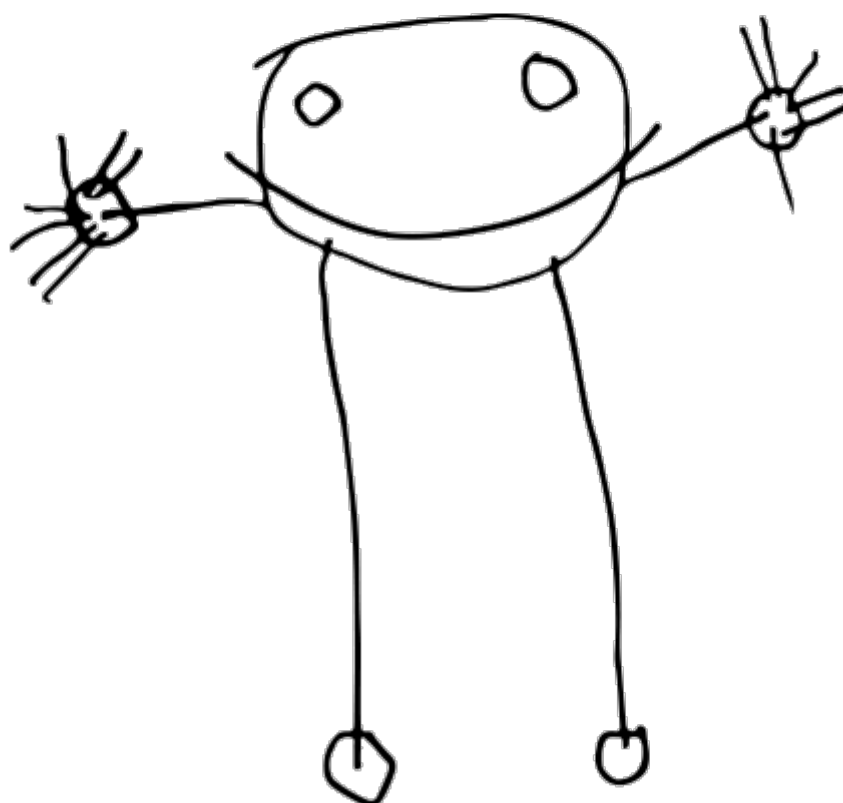
Bepaal zelf welke stellingen je wilt toepassen. Hieronder volgen stellingen die je kunt gebruiken, maar naar eigen inzicht kunnen er stellingen worden toegevoegd of weg gelaten. Hierbij is het belangrijk om de veiligheid van de groep in acht te nemen.

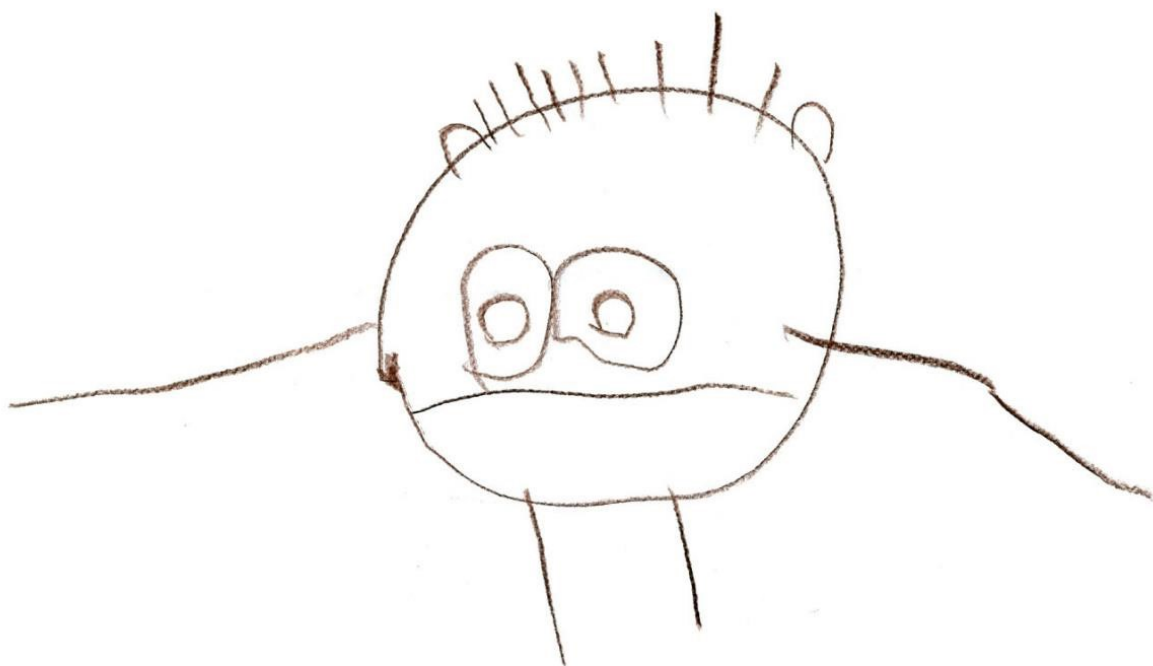
Stap over de streep als je...

- Graag spijkerbroeken draagt
- Moest haasten om vandaag op tijd op school te zijn.
- Graag danst
- Regelmatig moet huilen bij films
- 24 uur zonder je mobiel kan
- Enigst kind bent
- Graag beroemd zou willen zijn
- Graag pizza eet
- Een conflict liever uit de weg gaat
- Graag je mening deelt
- Je gevoelens durft te uiten naar anderen
- Verlegen bent
- Dyslexie hebt
- Wel eens twijfelt aan jezelf
- Eens bent gepest
- Jezelf kan zijn op school
- Weleens gekwetst bent
- Weleens onwelkom hebt gevoelt
- Weleens alleen hebt gevoelt
- Geaccepteerd wilt worden om wie je bent

Bijlage 5. kindertekeningen

Bijlage 6. Feedbackregels

Feedback geven

Feedback is een boodschap over het gedrag of de prestaties van een ander. Feedback is onmisbaar als je met anderen samenwerkt. Je moet zo nu en dan kunnen zeggen dat het werk van de ander niet in orde is, of juist heel erg goed is. Je stuurt elkaar bij door commentaar te geven. Wie feedback geeft, kan ook feedback terug verwachten. Dat is soms onprettig, maar je leert ermee leven, als iedereen zich aan de regels houdt.

Feedback kan positief en negatief zijn

Je denkt bij feedback meteen dat het om iets vervelends gaat, maar feedback geven is ook welgemeende en gerichte complimenten uitdelen. Mensen leren vaak veel meer van duidelijk commentaar op werk dat ze goed hebben gedaan, dan van kritiek op fouten. Positieve feedback is heel motiverend. Je kunt de ander vragen of je “in de toekomst nog meer van hetzelfde gedrag mag zien”. Daarmee is feedback geven een goede techniek om anderen te beïnvloeden.

Negatieve feedback geven is moeilijk

Vaak loop je je weken te ergeren aan het gedrag van je medestudent, terwijl hij zich van geen kwaad bewust is. Hij wil best proberen op te houden met fluiten of zingen en hij wil best een keer koffie voor je halen, als hij maar weet dat je dat wil! Met goed geplaatste feedback op het juiste moment ruim je veel misverstanden uit de weg. Waarom is het zo moeilijk om soepel om te gaan met feedback geven?

Onzekerheid

Wie feedback moet geven is vaak onzeker. Je vraagt je af:

Heb ik het wel goed gezien?

Is het ‘normaal’ dat ik me hieraan erger?

En wat stoort me nu precies?

Wat vind ik nu verkeerd aan zijn werk?

Mág ik hier wel iets van zeggen?

Waarom wil ik er iets van zeggen?

Wat wil ik daarmee bereiken?

Hoe kan ik het zeggen zonder dat hij boos wordt?

Kunnen we na het gesprek nog wel leuk samenwerken?

Dit zijn allemaal vragen die je jezelf inderdaad moet stellen voordat je feedback gaat geven. Goede feedback vereist even tijd om na te denken.

Als je het antwoord scherp hebt, probeer je de kritiek zó te brengen dat je gesprekspartner hem begrijpt. Helder geformuleerd en neutraal, zonder beschuldigingen. Er is een formule voor die je daarbij helpt. Hij bestaat uit maar liefst zeven stappen. Als je deze volgt is het voor de ander makkelijker om rustig jouw feedback te ontvangen.

Formule voor het geven van feedback

1. Beschrijf veranderbaar gedrag
2. Beschrijf concreet en specifiek gedrag dat je zelf hebt gezien of gehoord
3. Gebruik een ik-boodschap
4. Geef aan welk effect dat gedrag op je heeft
5. Laat je gesprekspartner reageren
6. Vraag om het gewenste gedrag
7. Verken samen oplossingen of achtergronden

1. Beschrijf veranderbaar gedrag

Je geeft altijd feedback op iets wat iemand gedaan heeft en niet op hoe hij is. Het heeft weinig zin om tegen iemand te zeggen dat ze altijd zo zit te stotteren, want daar kan ze waarschijnlijk weinig aan doen. Beschrijf alleen gedrag dat iemand kan veranderen. Als iemand tijdens een vergadering zo zacht praat dat jij het niet kan horen, kun je daar iets van zeggen. Een rapport waarin belangrijke informatie ontbreekt, kan herschreven worden.

Kan de ander het gedrag, of het stuk werk dat hij heeft gedaan, veranderen?

2. Beschrijf concreet en specifiek gedrag dat je zelf hebt gezien of gehoord

Feedback waarin de woorden 'altijd' of 'overal' of 'nooit' in voorkomen, slaat de plank mis. Als iemand tegen jou zegt:

"Jij komt altijd te laat op zakelijke afspraken." Kun jij heel makkelijk zeggen:

"Nee hoor, gisteren was ik een kwartier te vroeg en moest ik op jou wachten."

Zo loopt de feedback uit op een welles-nietes-ruzie. Terwijl de ander waarschijnlijk baalde van die ene keer dat je op die hele belangrijke afspraak te laat kwam, terwijl je best een trein eerder had kunnen nemen. De ander moet dan dus zeggen:

"Ik wil even terugkomen op de afspraak die we gisteren hadden met onze belangrijke klant X. De klant en ik moesten een kwartier op je wachten."

Zo is de feedback concreet (een kwartier!) en specifiek (gisteren met klant X).

Een extra regel is dat je het zélf gezien of gehoord moet hebben. Met feedback die je baseert op geklets, of eerlijke vertrouwelijke informatie van anderen maak je meer kapot dan je lief is. Je beschadigt het vertrouwen van je bron. De ander kan het ontkennen en wil meteen weten wie dat dan gezegd heeft.

Kun je precies beschrijven welk gedrag je heeft gestoord? Heb je dat zelf gezien?

3. Gebruik een ik-boodschap

Een ik-boodschap is: "Ik kan me niet concentreren als ik je hard hoor praten."

Een jij-boodschap is: "Jij praat te hard."

Een jij-boodschap zegt: jij doet iets fout. Een ik-boodschap zegt: ik zou het graag anders zien. Kunnen we het daarover hebben? Een ik-boodschap nodigt je gesprekspartner uit om begrip op te brengen voor jouw kant van de zaak. Door een jij-boodschap schiet de ander meteen in de verdediging, en gooit er in het ergste geval nog een 'jij-bak' overheen: "Jij bent een overgevoelig watje!" Kun je een feedbackzin bedenken die met 'ik' begint?

4. Geef aan welk effect het gedrag van de ander op je heeft

Laat je gevoel spreken. Dat gaat al veel makkelijker als je een ik-boodschap geeft. Het gaat er immers niet om wat die ander nu precies heeft gedaan of nagelaten, maar jij hebt problemen met de gevolgen ervan. Je kunt je niet concentreren, jij maakt je zorgen omdat de klant een kwartier moet wachten, je kunt je eigen planning niet halen, je voelt je niet gewaardeerd, je wilt weten waar de ander nu precies mee bezig is. Kortom, jij hebt iets nodig van de ander en dat moet je kunnen benoemen. Want die ander moet dat weten om empathie te kunnen voelen voor jou en je feedback.

"Doordat je voor de derde keer te laat kwam, kreeg ik het gevoel dat je het project niet serieus neemt. Daardoor ga ik twijfelen of ik je wel bij het vervolg wil betrekken. Bovendien moest ik me in bochten wringen om te voorkomen dat de klant zou vertrekken. Ik schaamde me."

Je kunt dus prima zeggen welke gedachten het gedrag van de ander bij jou oproept. Zo kan je collega zich in jouw gevoelens inleven. Maar hier kan je in doorschieten. Je hoeft er niet bij te zeggen:

"Ben je te lui om je bed uit te komen?"

"Denk je dat we dit jaar al genoeg omzet gemaakt hebben?"

"Dacht je dat ik het ook wel alleen kon?"

Dit zijn allemaal zinloze interpretaties waarmee je de sfeer verpest. De ander komt vanzelf wel met een verklaring. En misschien is het nog een goede ook.

Kun je het gevolg van het gedrag op jou beschrijven, zonder beschuldigingen?

5. Laat je gesprekspartner reageren

Geef de ander de gelegenheid te reageren. Houd gewoon even je mond, hoe moeilijk dat ook kan zijn in je opwindingsfase. Vraag of de ander je heeft begrepen en of hij zich het voorval hetzelfde herinnert als jij. Is dat niet het geval, licht je boodschap dan toe met aanvullende voorbeelden. Durf om een reactie te vragen: "Begrijp je wat ik bedoel?"

Ben je bereid om naar de reactie van de ander te luisteren?

6. Vraag om het gewenste gedrag

Je wilt graag dat de ander zijn gedrag verandert. Help hem daarbij door duidelijk te zeggen hoe je het dan wilt: "Ik zou het fijn vinden om samen naar zakelijke afspraken te gaan, zodat we vooraf een rolverdeling en gespreksstrategie kunnen afspreken. Dan ga ik met meer vertrouwen het gesprek in." Kun je duidelijk vragen wat je van de ander wilt?

7. Verken oorzaken en oplossingen

Als je gesprekspartner het met je eens is dat zijn gedrag moet veranderen, of dat hij zijn werk moet herzien, kun je gaan praten over oorzaken en oplossingen. Neem de tijd om te analyseren. Stel open vragen om te verkennen wat de oorzaken van zijn gedrag zijn (huilbaby, onberekenbare auto, onzekerheid over zijn kwaliteiten en een poging om van het project af te komen, angst voor de klant...). Zo geef je de ander de ruimte om zijn gedrag toe te lichten. Vul niet in wat je denkt dat de ander bedoelt. Maak duidelijk dat je de ander graag wil helpen waar nodig.

Ga jouw oplossing niet opleggen: "Zo mooi dat je het me eens bent, dan lijkt het mij het beste dat jij het project uitstapt." Je hebt samen een probleem, dus zoek je samen naar oplossingen. Je gesprekspartner voelt zich medeverantwoordelijk als je hem zelf vraagt met voorstellen te komen, en zal zich ervoor inzetten afspraken in te lossen.

In deze fase komt het erop aan actief te luisteren. Wat je gesprekspartner zegt biedt immers aanknopingspunten om tot een oplossing te komen.

Je kunt natuurlijk pas deze laatste fase van het gesprek starten als de ander je feedback een beetje heeft laten 'indalen'. Als hij geëmotioneerd is, kun je beter een afspraak maken om de volgende dag verder te praten. Ook moet de ander de feedback accepteren. Als hij je feedback onzin blijft vinden, zal je eerst de vorige stappen nog een keer langs moeten lopen.

Nog enkele tips tot slot:

Wacht tot je ergste woede of schrik gezakt is en ga dan pas een feedbackgesprek beginnen.

Maar wacht niet zo lang dat de ander is vergeten waar je het over hebt.

Loop de bovenstaande vragen langs en schrijf de antwoorden op als voorbereiding.

Neem de ander apart en geef de feedback op een rustige plek (niet in de kantine waar je collega's zitten te lunchen).

Bijlage 7. Theorie feedback ontvangen

1. Interpreteer kritiek niet onmiddellijk als een persoonlijke aanval

Zie de feedback als iets waar je van kan leren, waardoor je jezelf kunt verbeteren. Met deze intentie wordt de feedback ook gegeven.

2. Schiet niet onmiddellijk in de verdediging.

Door in de verdediging te schieten ontken je de gevoelens van de feedback gever.

3. Probeer de feedback te begrijpen, vraag door naar wat de ander precies bedoelt.

Door de feedback te begrijpen wordt helder wat je aan je gedrag kunt veranderen, of juist kunt herhalen. Dit kan je doen door naar voorbeelden van concreet gedrag te vragen. Door samen te vatten wat de feedbackgever heeft gezegd controleer je of je de feedback juist hebt geïnterpreteerd.

4. Toon waardering voor de feedbackgever

Feedback geven is net als feedback ontvangen lastig. Bedank daarom de feedbackgever voor zijn open en eerlijkheid.

5. Beoordeel de feedback

Door de feedback te beoordelen kun je afwegen wat je volgende stap gaat zijn, iets met de feedback doen of het laten rusten. Hierbij kun je afwegen of je de feedback terecht vindt en het gedrag op korte termijn te veranderen is. Belangrijk is dat je over de feedback nadenkt en het serieus neemt.

6. Doe iets met de feedback

Je bepaalt zelf wat je met de feedback doet. Je kunt er dus voor kiezen om de feedback te laten rusten wanneer een gedragsverandering bijvoorbeeld niet aansluit op jou waarden. Het besluit kun je vervolgens terugkoppelen aan de feedback gever, dit kan achteraf maar ook direct. Geef hierbij de reden aan de feedbackgever. Wanneer je besluit om iets met de feedback te doen kun je met de feedbackgever afspraken maken om je bijvoorbeeld te helpen.

7. Sta open voor complimenten, doe niet alsof ze niet belangrijk zijn.

Ook van complimenten kun je veel leren. Door een compliment uit te vragen ontdek je waar je sterke kanten (Koopmans, 2007).

Bijlage 8. Theorie kernkwadranten

Het kernkwadrant draait om vier termen: *kernkwaliteit*, *valkuil*, *allergie* en *uitdaging*. Dit zijn alle vier karaktereigenschappen of kwaliteiten en het model beschrijft hun onderlinge samenhang.

Kernkwaliteit

Volgens Ofman horen bij iedere persoon bepaalde kernkwaliteiten. Dit zijn eigenschappen die tot de kern van een persoon horen. Het zijn de specifieke eigenschappen die een persoon kenmerken. In tegenstelling tot vaardigheden die *aangeleerd* zijn, zijn kernkwaliteiten dus *aangeboren* eigenschappen.

Valkuil

Iedereen heeft volgens Ofman een aantal van deze kwaliteiten, maar sommige van deze kernkwaliteiten zijn zo sterk aanwezig dat ze juist een valkuil worden. Iemand die erg goed kan analyseren kan volgens dit model bijvoorbeeld neigen naar besluiteloosheid.

Een valkuil is dus een karaktereigenschap die een doorgeschooten vorm is van een kernkwaliteit en wordt ook wel vervorming genoemd.

Uitdaging

Het tegenovergestelde van iemands valkuil is iemands uitdaging. Het tegenovergestelde van besluiteloosheid is daadkracht. De persoon die goed kan analyseren maar moet oppassen voor besluiteloosheid moet dus werken aan zijn daadkracht.

De uitdaging is dus een karaktereigenschap die het tegenovergestelde is van iemands valkuil. Deze kwaliteit is een goede aanvulling op iemands kernkwaliteit.

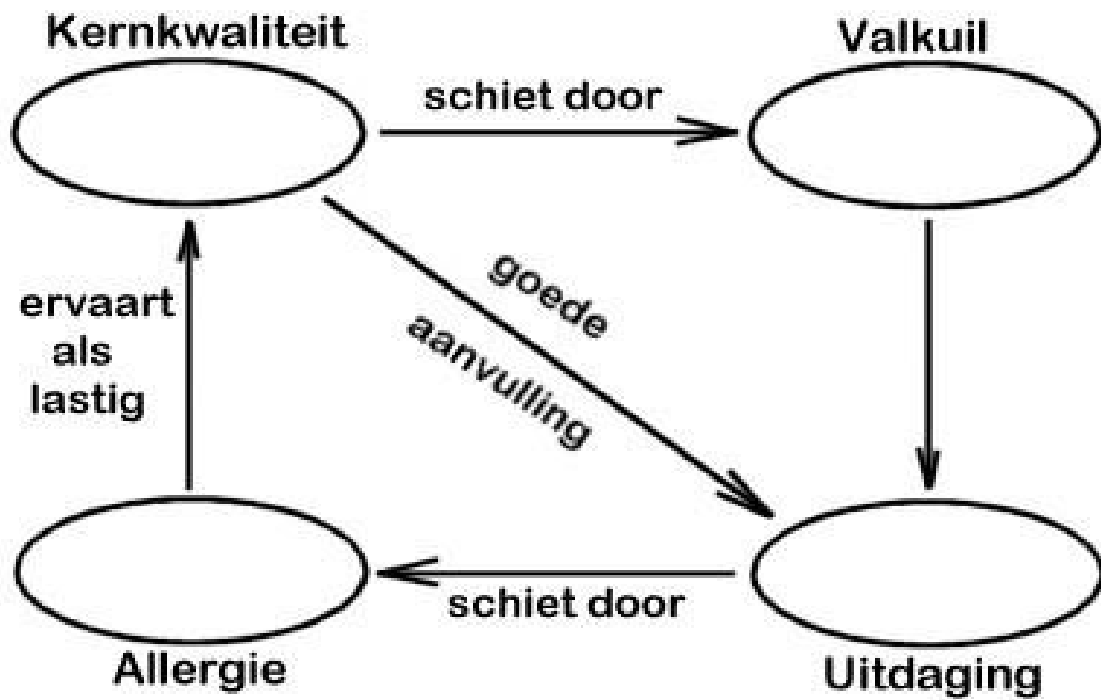
Allergie

Wanneer een ander doorschiet in een van zijn kernkwaliteiten, dan kan dat bij andere personen wrevel opwekken. Opmerkelijk is dat de ene mens zich meer aan bepaalde, doorgeschooten kernkwaliteiten ergert dan andere. In zo'n geval spreekt Ofman van allergie. Bijvoorbeeld: iemand die heel goed kan analyseren en plannen kan allergisch zijn voor improviseren en impulsief gedrag.

De allergie is dus datgene dat iemand met een bepaalde kernkwaliteit als lastig ervaart. Daarnaast is deze allergie een doorgeschooten vorm van de uitdaging: impulsiviteit is immers ook doorgeschooten daadkracht. Volgens Ofman kun je daarom veel leren over jezelf wanneer je je aan bepaalde mensen ergert.

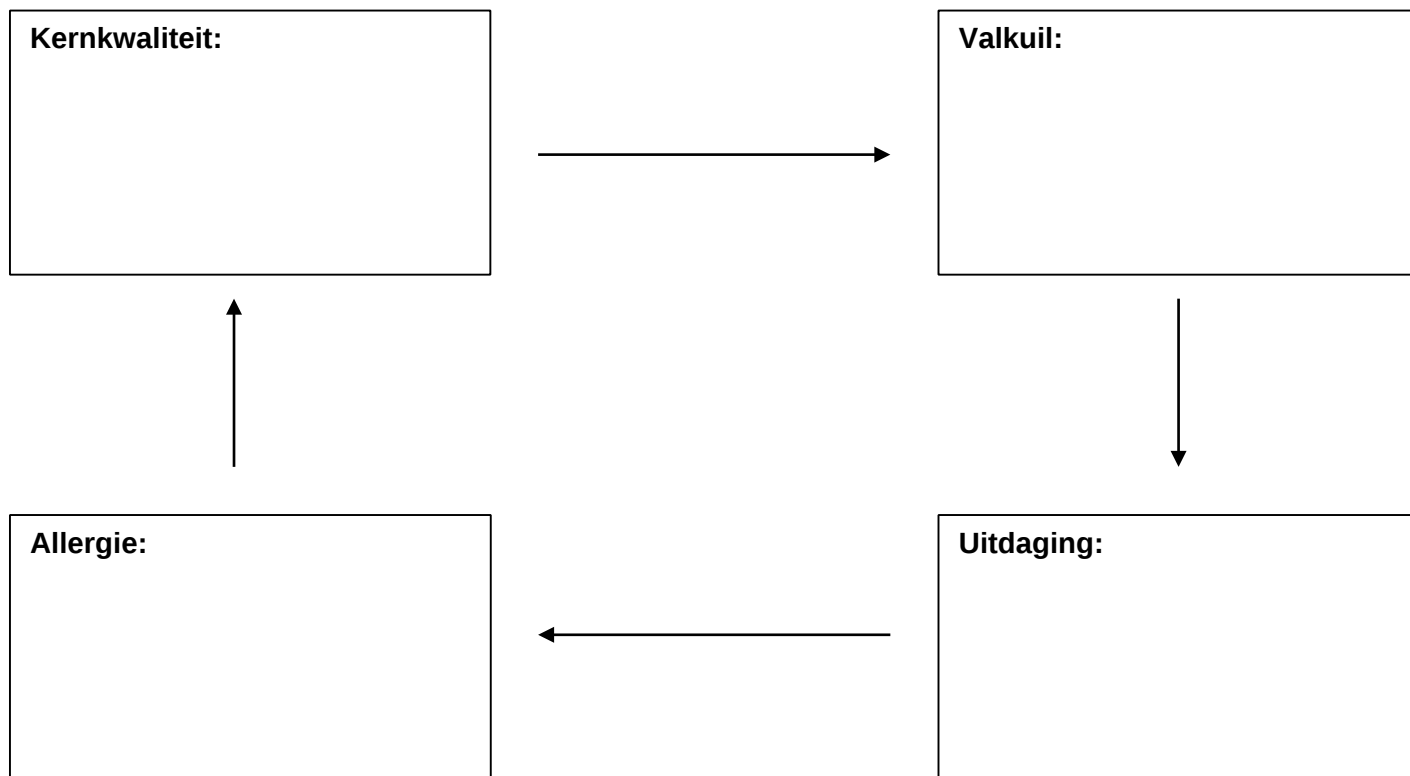
De allergie is dus de doorgeschooten vorm van iemands uitdaging. Het is de karaktereigenschap die iemand met een bepaalde kernkwaliteit als lastig ervaart.

Kernkwaliteit: Daadkracht, **Valkuil:** drammerigheid, **Uitdaging:** geduld, **Allergie:** Passiviteit.

Bijlage 9. Kernkwadrant

Bijlage 10. Observatieformulier Heliumstick

Wie binnen de groep is veel taken aan het verdelen? (Bedrijfsman)

Wie heeft de origineelste ideeën? (Brononderzoeker, Plant)

Wie is het bedachtzaamst? (Monitor)

Wie is het meest bezig met zo goed mogelijk presteren? (Vormer)

Wie focust zich het meeste op de details? (Zorgdrager)

Wie houdt het gezellig binnen de groep? (Groepswerker)

Bijlage 11 Belbin rollen

De Plant

De creatieve denker van het team, introvert en origineel. Een vrije geest die de ruimte zoekt om te kunnen fantaseren over de toekomst en die met verrassende oplossingen komt. Hij kan verstrooid lijken, is niet altijd even praktisch en mist soms de aansluiting met wat de omgeving van hem vraagt.

Valkuil: te onrealistisch zijn, blijven denken en niet doen.

De Voorzitter

De natuurlijke coördinator van het team, die de procedure aangeeft, bedoelingen verheldert en samenvat wat iedereen wil. Hij hoeft zelf niet bijzonder creatief of intelligent te zijn, maar heeft wel een neus voor het talent van anderen. De Voorzitter zet graag anderen aan het werk en kan van nature goed delegeren.

Valkuil: licht manipulatief om doel te behalen, te veel en te gemakkelijk delegeren.

De Zorgdrager

Bezit het talent om voortdurend aan te voelen wat er fout en mis kan gaan. Dit leidt tot veel aandacht voor details, checken en nog eens checken, en een hang naar perfectionisme. Hij bewaakt de kwaliteit en de veiligheid, maar kan weleens overbezorgd zijn en moeilijk iets aan een ander overlaten.

Valkuil: te veel beren op de weg zien, moeite met delegeren, ontmoedigen door te veel zorgen.

De Bedrijfsman

De praktische figuur en organisator van het team. Nuchter, ordelijk en taakgericht als hij is, weet u zich verzekerd van een harde werker. Hij zet gemakkelijk plannen en ideeën om in uitvoerbare taken. De Bedrijfsman is soms wat al te praktisch en behoudend als het directe nut van iets nieuws niet meteen duidelijk is.

Valkuil: te snel overgaan op doen, star zijn, vernieuwen te snel afdoen als onrealistisch

De Brononderzoeker

De vrolijke, extraverte netwerker van het team. Enthousiast, avontuurlijk en ruimdenkend en altijd op zoek naar nieuwe ideeën en interessante contacten. Hij is van nature goed in het leggen en onderhouden van contacten, maar ook weleens snel verveeld en nonchalant als het nieuwe eraf is.

Valkuil: te snel afgeleid zijn, niks afmaken, overenthousiast en nonchalant

Monitor

Verstandig, bedachtzaam en kritisch. De analyticus van het team. Hij wil altijd weten hoe de vork in de steel zit en zal niet over één nacht ijs gaan. De Monitor kan lang wikken en wegen, maar zijn oordeel is zelden onjuist.

Valkuil: te lang blijven doorredeneren, te koel en afstandelijk zijn.

Vormer

Gedreven, gepassioneerd en wilskrachtig. Hij heeft een sterke drang om te presteren, zoekt de uitdaging en weet mensen in beweging te krijgen. Hij kan ook driftig reageren, snel geëmotioneerd en ongedurig zijn, en moet weleens oppassen niet te veel over mensen heen te willen daveren.

Valkuil: onverdraagzaam tegen 'ambitie lozen', wedijveren, platwalsen van anderen.

Specialist

De stille eenling, die zich in een team eigenlijk niet thuis voelt. Hij weet vaak heel veel van heel weinig en kan een deskundige bijdrage leveren op een bijzonder gebied. Hij waagt zich niet gauw en niet graag buiten zijn specifieke vakgebied.

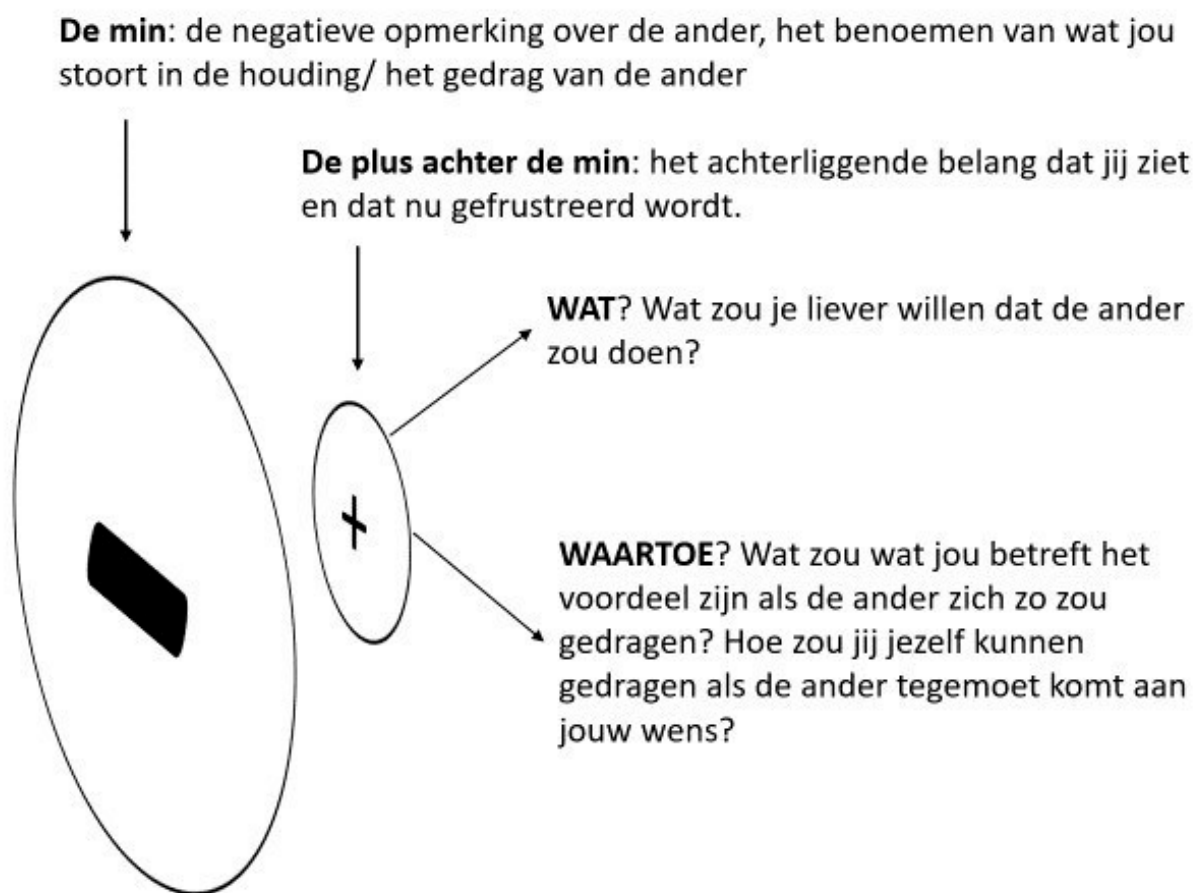
Valkuil: defensief gedrag, prat gaan op expertise, frustreert creativiteit.

Groepswerker

Het meest gevoelige lid van het team: behulpzaam, meegaand en sterk gericht op het creëren van sfeer en een gevoel van saamhorigheid. De Groepswerker zoekt evenwicht en harmonie, is anderen nabij, maar heeft moeite met conflicten en kan in kritieke momenten moeilijk een beslissing nemen.

Valkuil: conflicten uit de weggaan, spanningen wegpraten, weglopen voor confrontaties

Bijlage 12. Progressiegericht conflicthantering

Bijlage 13. COCD box

